

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**DEJAVNIKI EKONOMSKEGA VZPONA VZHODNOAZIJSKIH
DRŽAV**

Ljubljana, april 2003

TOMAŽ JANŠA

IZJAVA

Študent/ka _____ izjavljam, da sem avtor/ica tega diplomskega dela, ki sem ga napisal/a pod mentorstvom

_____, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubjani, dne _____

Podpis

1	UVOD	1
2	RAST VZHODNOAZIJSKIH NOVOINDUSTRIALIZIRANIH DRŽAV	2
2.1	Kaj so NID?	2
2.2	Vzlet azijskih tigrov	5
3	PREGLED RAZVOJA PO POSAMEZNIH DRŽAVAH VZHODNE AZIJE	7
3.1	Južna Koreja	7
3.2	Singapur	9
3.3	Hong Kong	10
3.4	Tajvan	11
3.5	Vpliv korejske in vietnamske vojne na vzhodnoazijska gospodarstva	13
4	MEDNARODNA MENJAVA KOT FAKTOR GOSPODARSKEGA RAZVOJA VZHODNOAZIJSKIH DRŽAV	14
4.1	Uvoznomadomestna zasnova kot strategija industrializacije	15
4.2	Izvozna zasnova kot strategija industrializacije	16
4.3	Liberalizacija mednarodne menjave in gospodarska rast vzhodnoazijskih NID	17
5	VLOGA DRŽAVE PRI RAZVOJU AZIJSKIH TIGROV	19
5.1	Južna Koreja	20
5.2	Tajvan	22
5.3	Hong Kong	23
5.4	Singapur	25
6	TUJA POMOČ IN NEPOSREDNE TUJE INVESTICIJE V GOSPODARSKEM RAZVOJU AZIJSKIH NID	26
6.1	Vloga ZDA v razvoju Južne Koreje in Tajvana	26
6.2	Narava in trendi neposrednih tujih investicij	27
7	IMPLIKACIJE ZA SLOVENSKO RAZVOJNO STRATEGIJO	32
7.1	Skok na tretjo razvojno stopnico	32
7.2	Vzporednice razvoja Slovenije z azijskimi tigri	35
8	SKLEP	36
9	LITERATURA	39
10	VIRI	40

1 UVOD

Na koncu 60-ih in na začetku 70-ih let se je iz dokaj homogene skupine dežel v razvoju izločila skupina tako imenovanih novoindustrializiranih držav, to je držav, katerih izvoz industrijskih proizvodov je tako porasel, da je vplival na razmerja na svetovnem trgu. Novo industrializirane države delimo v dve skupini, to je v skupino po površini velikih držav, ki niso doživele tako hitre gospodarske rasti in skupinico majhnih gosto naseljenih držav, katerih hitri tempo gospodarske rasti je postal legenda. V drugo skupino sodijo štiri vzhodno azijske države, znane kot **štirje tigri**: JUŽNA KOREJA, TAJVAN, SINGAPUR IN HONGKONG. Štirideset let nazaj je ta skupina držav sodila med najbolj revne države na svetu. Danes po gospodarski rasti ne le vodijo med deželami v razvoju, temveč so ujele tudi tržno orientirane industrijske države.

Ta izreden fenomen gospodarskega razvoja vzhodnoazijskih držav je posledica več dejavnikov, ki so obravnavanim državam omogočili, da so se od leta 1960 razvile trikrat močnejše kot Latinska Amerika in kar petkrat bolj kot Afrika. Najpogosteje omenjeni dejavniki, ki so vplivali na gospodarsko in ekonomski razvoj azijskih tigrov so geopolitični položaj, liberalizacija mednarodne menjave ter izvozna usmerjenost, državna intervencija, pomoč in investicije iz tujine ter človeški faktor, ki ga odlikuje discipliniranost, lojalnost ter dobra izobrazba in spoštovanje družbene hierarhije.

V diplomskem delu sem se osredotočil predvsem na štiri že omenjene vzhodnoazijske države, ki so dobile vzdevek azijski tigri in so v povojnem obdobju z vidika gospodarskega razvoja dominirale med državami v razvoju.

V začetnem poglavju diplomskega dela je bil moj namen opredeliti pojem novoindustrializirane države ter prikazati nekaj značilnosti ekonomskega vzleta in razvoja azijskih tigrov. Sledi splošen pregled razvoja po posameznih državah. V nadaljevanju sem se osredotočil na po mojem mnenju tri najpomembnejše dejavnike za uspeh azijskih tigrov:

- Liberalizacija mednarodne menjave ter prehod iz uvoznonadomestne zasnove v izvozno zasnovo,
- Vloga države in vladnih intervencij v gospodarskem razvoju azijskih tigrov,
- Pomen tuje pomoči in tujih neposrednih investicij v obravnavane vzhodnoazijske države.

V predzadnjem poglavju sem nato prikazal razvojne perspektive slovenskega gospodarstva. Poskušal sem najti podobnosti v ekonomskem razvoju azijskih tigrov in Slovenije, ki se nahaja na prehodu na tretjo razvojno stopničko ekonomskega razvoja, kjer bo največji poudarek na inovacijah ter na raziskovalno-razvojnih dejavnostih.

2 RAST VZHODNOAZIJSKIH NOVOINDUSTRIALIZIRANIH DRŽAV

Spektakularna ekonomska predstava vzhodnoazijskih držav od leta 1960 je vsem dobro poznana. Uspeh vedno pritegne pozornost. Te majhne, hitro rastoče države so v preteklih letih vodile svet in rastle tudi do dvakrat hitreje kot Japonska, znana kot najbolj uspešna industrijska država v povojnem obdobju. Zaradi njihove neverjetne hitre rasti so dobile različne vzdevke, kot so azijski čudež, azijski tigri, najpogosteje pa se jih omenja kot novoindustrializirane države (NID).

2.1 Kaj so NID?

Uradna definicija, kaj so NID (novoindustrializirane države) ne obstaja, lahko pa si jih razlagamo z dveh vidikov. Prvi je **primerjalno-statični vidik**. Po tem kriteriju uvrščamo med NID tiste države, ki so se razvile v industrijske države po drugi svetovni vojni. Prva med njimi je bila Japonska. Te države so nove v primerjavi s starimi industrializiranimi državami, ki so industrializacijo doživele v predvojnem obdobju. Drugi je **dinamični vidik**, ki je bolj globalen in vidi NID kot rezultat spreminjanja strukture svetovne produkcije, ki se odraža v mednarodni delitvi dela. Te spremembe so se dogajale kot rezultat splošnih zgodovinskih gibanj, v katerih industrijske države opuščajo vmesne sektorje v industrijski produkciji, v katerih imajo države v razvoju konkurenčne prednosti. Te države opuščajo osnovne oz. primarne industrijske sektorje, v katerih je vrsta razvijajočih se dežel relativno konkurenčnejša.

Pojavlja se vprašanje, kako definirati skupino NID in kateri naj bi bili neki splošni kriteriji, po katerih bi lahko neko državo uvrstili v to skupino. Kriteriji se razlikujejo in so močno odvisni od posameznikovega pojmovanja in pogleda na razvoj. Številni ekonomisti in organizacije so predlagali različne kriterije, po katerih bi lahko neko državo uvrstili med NID. Pojav NID so videli kot dinamični fenomen, nihče pa ni poudaril kakovosti njihovega razvoja. OECD je tako razvila tri kriterije, po katerem lahko neko državo v razvoju uvrstimo med NID (Chowdhury, 1993, str. 3):

- hitra rast absolutne ravni industrijske zaposlenosti in industrijske zaposlenosti v celotni zaposlitvi,
- naraščajoči delež države v celotnem svetovnem industrijskem izvozu,
- hitra rast realnega BDP-ja na prebivalca.

Kasneje se je razvil splošen kriterij, ki v veliki meri upošteva tudi kakovost razvoja. Po tem kriteriju uvrstimo državo med NID, če zadostuje naslednjim kazalcem:

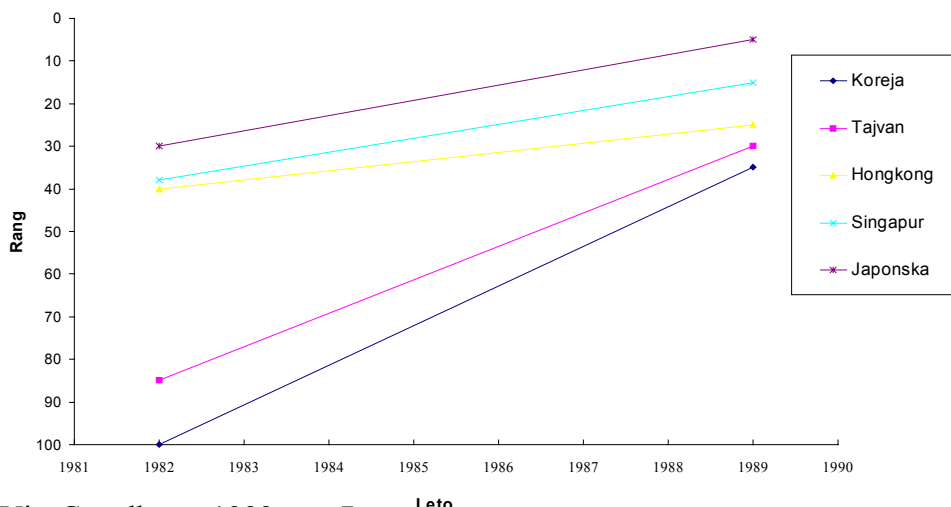
- koeficient varčevanja *savings ratio* mora biti vsaj 15%,
- BDP na prebivalca mora znašati vsaj 1000 USD,
- 20% delež industrijske proizvodnje v BDP-ju in zaposlenosti,
- HDI *human development index* znaša vsaj 0,75.

HDI so uvedli v okviru programa United Nations Development Program leta 1960 in meri življensko raven oz splošno blagostanje v neki državi. Vključuje kupno moč, pričakovano življensko dobo in pismenost prebivalstva države. Da lahko posamezno državo uvrstimo med NID, mora zadostiti vsem štirim kriterijem, poleg tega pa morajo biti posamezni kazalci v trendu naraščanja (Chowdhury, 1993, str. 4).

V povezavi z NID so se pojavljale tudi številne razprave o vlogi in pomembnosti mednarodne menjave in proizvodnje za izvoz v industrializaciji. Zaključek je bil, da se neka država lahko industrializira brez večje vloge izvozne proizvodnje, če je domači trg dovolj velik. Po drugi strani hitra gospodarska rast in izvozna usmerjenost azijskih tigrov kot eden glavnih dejavnikov hitre rasti kaže na veliko pomembnost mednarodne menjave predvsem v majhni državi z majhnim trgom. Tudi v večjih državah, kot sta npr. Indija in Brazilija, lahko pride do nasičenosti trga in izvozna usmeritev lahko bistveno pripomore k nadaljnji industrializaciji. Ena izmed najbolj pomembnih in pozitivnih stvari, ki jih lahko prinese svobodna menjava, je večja disciplina domačih proizvajalcev, ki je posledica zunanje konkurence. Države, ki so orientirane navzven, naj bi imele manjša nihanja v ključnih cenovnih spremenljivkah, kot so obrestne mere in menjalni tečaji. Manj cenovnih nihanj v teh državah je eden ključnih dejavnikov za nadpovprečno rast BDP-ja in za visoko razmerje varčevanje/investicije *savings/output ratio*.

Dokaz za pomembnost mednarodne menjave in povezanosti proizvodnje izvoznih dobrin in ekonomske rasti so vzhodnoazijske NID. Med vsemi NID so države vzhodne Azije prikazale največji napredek tako v smislu absolutnih dosežkov kot v smislu stopnje napredka. V dveh desetletjih so bile sposobne povečati stopnjo varčevanja *savings ratio* iz 10% na 30%. Dohodki na prebivalca so od vzleta na začetku in v sredini 60-ih let rasli v povprečju s 7% letno stopnjo, medtem ko so razvite industrijske države v tem obdobju v povprečju dosegale le 2,4% stopnjo rasti BDP-ja. Izredno hitra stopnja rasti je vzhodnoazijskim državam omogočila, da so v manj kot 10-ih letih podvojile svoj dohodek na prebivalca (Chowdhury, 1993, str. 7).

Slika 1: Mesto na svetovni lestvici glede na višino bruto domačega proizvoda na prebivalca, 1982-89

Vir: Cowdhury, 1993, str. 7.

Slika 1 kaže vzpon vzhodnoazijskih tigrov med leti 1962-1989 po lestvici držav, in sicer glede na dohodek, merjen v USD. Velikost spremembe BDP-ja na prebivalca v Hong Kongu in Singapurju je bila tako velika, da je le-ta danes primerljiv z BDP-jem razvitih zahodnoevropskih držav. BDP na prebivalca v Južni Koreji in na Tajvanu je tri do štirikrat večji od povprečja ostalih držav srednjega dohodkovnega razreda.

V letih 1965-1986 je Južna Koreja početrila svoj delež v svetovnem BDP-ju. V enakem obdobju je Tajvan svoj delež v svetovnem BDP-ju potrojil, Singapur in Hong Kong pa sta ga podvojila. V tem obdobju je Tajvan posedmeril svoj delež v svetovni proizvodnji dodane vrednosti. Hong Kong in Singapur pa sta ga podvojila. Znatne so bile tudi spremembe v strukturi proizvodnje. Z izjemo Hong Konga, ki je bil že v začetku usmerjen v osnovne industrijske dejavnosti, so ostale tri države podvojile delež industrijske proizvodnje v njihovem BDP-ju, tako da je ta delež do leta 1995 že narasel na 30% njihovega BDP-ja.

Poleg vseh teh izrednih kazalcev hitre rasti in učinkovite transformacije je še nekaj bolj pomembnega. Vse to so te države z izjemo Južne Koreje, dosegale z izjemno cenovno stabilnostjo. Medtem ko se je večina držav v obdobju med leti 1971 in 1989 soočala z dvoštevlično inflacijo kot posledico dveh naftnih šokov, so azijski tigri ohranjali povprečno letno stopnjo inflacije pod 10% procenti. Še bolj zavidajoče so bile letne stopnje inflacije med leti 1986 in 1990, ko je Južna Koreja uspela znižati inflacijsko stopnjo na 4,6%, povprečna letna stopnja inflacije v Hongkongu, Singapurju in Tajvanu pa je bila 6,5%, 0,9% in 1,8%. Izjemnost teh držav je bila v tem, da so poleg hitre stopnje rasti in nizke inflacije uspele ohranjati nizko brezposelnost, ki je bila znatno nižja kot v ostalih razvitih državah in državah v razvoju. Razen krajših obdobj so države v obdobju 1971-89 delovale blizu njihove polne zaposlenosti (Chowdhury, 1993, str. 9).

Tabela 1: Različni pokazatelji gospodarske uspešnosti štirih azijskih tigrov v obdobju med leti 1965-89

Država	Prebivalstvo 1989 (v mio)	BDP na preb. 1988 v USD	Povp. letni doh. na preb. 1965-89 (%)	Povp. letna stopnja infl. 1965-89 (%)	Povp. Letna stopnja nezap. 1971-89 (%)	Delež v svetovnem BDP 1986/1965b
Hong Kong	5,8	9,23	6,3	7,6	3,4	2,07
J. Koreja	42,4	3,53	7	11,7	3,9	4,45
Singapur	2,7	9,1	7	3,3	3,9	2,22
Tajvan	20	4,96	7	6,8	1,8	3,63

Opomba: b=% BDP

Vir: Chowdhury, 1993, str. 8.

Rast dohodkov je bila spremljana z vztrajnim zmanjševanjem revščine in neenakosti. Z vidika enakosti v razdelitvi dohodka in razvrščanja držav glede na rast na prebivalca so vzhodnoazijske NID zasedle prva štiri mesta med 34 izbranimi državami v razvoju. Prav tako so se vzhodnoazijske NID močno približale razvitim državam v kazalcih otroške umrljivosti, življenjskega pričakovanja ob rojstvu ter stopnje pismenosti. Visoka rast dohodka na prebivalca, pravičnejša razdelitev dohodka in nizka inflacija so pomenili porast kupne moči prebivalcev teh držav. Vse to, skupaj z visoko stopnjo pismenosti in življenjskega pričakovanja, je bilo vzrok za povečanje blagostanja in življenjske ravni v obravnavanih državah.

Tabela 2: Pokazatelji socialnega razvoja štirih azijskih tigrov

Država	Umrljivost otrok ob rojstvu, 1989 (na 1000 otrok)	Pismenost odraslih, 1989 (v %)	Življenjsko pričakovanje ob rojstvu, 1989 (v letih)	Človeški razvojni indeks-HDI, 1989
Hong Kong	7	88	77	0,936
J. Koreja	24	93	70	0,903
Singapur	7	87	74	0,899
Tajvan	5	91	74	0,92

Vir: Chowdhury, 1993, str. 9.

2.2 Vzlet azijskih tigrov

Osnovni pogoj za ekonomski vzlet neke ekonomije je zadostno varčevanje na prebivalca, ki ohranja razmerje med kapitalom in delovno silo (*capital/labour ratio*). Z drugimi besedami, če raste prebivalstvo, mora kapital rasti vsaj po isti stopnji kot prebivalstvo, če se želi ohraniti nespremenjeno razmerje med kapitalom in delovno silo. V nasprotnem primeru zmanjševanje dohodkov delovne sile zmanjšuje rast proizvodnje. Če se izrazimo količinsko, mora razmerje med varčevanjem in proizvodnjo (*savings/output ratio*) presežati produkt med razmerjem kapital/proizvodnja (*capital/output ratio*) in stopnjo rasti prebivalstva. V tem primeru bo ponudba varčevanja, ki je potrebna za oblikovanje zelenih investicij in kapitala, zadostna in bo vzdrževala konstantno razmerje med kapitalom in delovno silo (*capital/labour ratio*) ne glede na nadaljnjo rast prebivalstva. Lahko rečemo, da so stopnja varčevanja, kapitalni

koeficient (razmerje kapital/proizvodnja) in stopnja rasti prebivalstva trije ključni faktorji za ekonomski vzlet neke države. Država lahko doseže prag ekonomskega vzleta z vsakim povečanjem stopnje varčevanja, zmanjševanjem razmerja kapital/proizvodnja in zmanjševanjem stopnje rasti prebivalstva ali pa s kombinacijo teh treh faktorjev. Medtem ko povečevanje stopnje varčevanja vključuje žrtvovanje tekoče porabe, lahko razmerje kapital/proizvodnja zmanjšamo z večjo učinkovitostjo izrabe kapitala (Chowdhury, 1993, str.12).

Tabela 3: Tabela prikazuje stopnjo varčevanja, razmerje kapital/proizvodnja ter stopnjo rasti prebivalstva v začetnih letih vzleta azijskih tigrov

Leto	Hong Kong				Koreja			
	a	b	c	a-bc	a	b	c	a-bc
1961	-5,2	1,4	3	-9,4	-2,3	2,3	2,9	-9
1963	2,5	1,4	3,5	-2,4	3,9	2,2	2,8	-2,3
1965	7,2	1,4	2,7	3,4	1,9	2	2,6	-3,3
1966	/	/	/	/	7	1,9	2,5	2,2
1967	10,2	1,5	2,6	6,1	6,2	1,9	2,3	1,8
1969	12,8	1,3	1,6	10,7	14,8	1,9	2,3	10,4

Leto	Singapur				Tajvan			
	a	b	c	a-bc	a	b	c	a-bc
1961	-15	1,5	3,7	-20,6	8	3,6	3,3	-3,9
1963	-8,6	1,3	2,9	-12,4	13,4	3,2	3,2	3,2
1965	-0,1	1,4	2,7	-3,9	16,5	2,7	3	8,4
1966	4,1	1,3	2,1	1,4	/	/	/	/
1967	4,2	1,3	2,6	0,8	20,1	2,5	2,3	14,4
1969	9	1,3	1,5	7	20,1	2,3	2,5	16,4

Opombe: a - stopnja varčevanja, b - razmerje kapital/proizvodnja, c - stopnja rasti prebivalstva

Vir: Chowdhury, 1993, str. 11.

Iz tabele 3 lahko razberemo, da so azijski tigri svoj ekonomski vzlet doživeli z dvigovanjem stopnje varčevanja in istočasnim zmanjševanjem stopnje rasti prebivalstva ter z učinkovitejšo izrabo kapitala. Tajvan je pozitivno stopnjo varčevanja dosegel na začetku 60-ih let, medtem ko je Singapur do leta 1965 imel negativno stopnjo varčevanja. Hong Kong in Koreja sta imela negativno stopnjo varčevanja do leta 1961.

Zaradi pomembnosti varčevanja in neprepičanosti o vplivu obrestne mere na varčevanje so ekonomisti proučevali tudi številne druge determinante varčevanja. Ugotovili so, da vključitev premij v strukturo plač omogoči začasen prihodek, ki lahko pripomore k povečanju varčevanja gospodinjstev. Prav tako lahko k večjemu varčevanju pripomoreta rast izvoznih prihodkov in samozaposlovanje. Velik pomen pri naraščanju varčevanja gospodinjstev je imela hitra rast in razširitev finančnih institucij. Kasneje so se oblikovali številni programi, s katerimi se je ustvarjalo prostovoljno in usmerjeno varčevanje. Tako je Koreja vpeljala vrsto

ukrepov, ki naj bi vzpodbudili različne tipe varčevalcev, Singapur pa je uvedel posebno obvezno varčevalno shemo. Pomembno vlogo je v teh državah odigrala vlada, ki je preko vladnega proračuna pospeševala domače varčevanje. (So, 1995, str. 45)

3 PREGLED RAZVOJA PO POSAMEZNIH DRŽAVAH VZHODNE AZIJE

3.1 Južna Koreja

Ekonomsko preteklost Južne Koreje je bolj kot pri drugih azijskih državah determinirala predvsem njena strateška lega. V boj za prevlado na korejskem polotoku so se vključevale vse sosednje države, vendar je prevladala Japonska, ki je ob prelomu devetnajstega stoletja območje aneksirala. Japonska je območje Južne Koreje razvijala po svojih potrebah, predvsem je izkoriščala njena rudna bogastva in druge naravne vire ter razvijala infrastrukturo. S padcem Japonske v drugi svetovni vojni ter s korejsko vojno v petdesetih letih je polotok doživel pravi ekonomski polom. Z razdelitvijo korejskega polotoka na dve državi je Južni Koreji preostala le možnost predelave riža, večina rudnih bogastev in naravnih virov je ostala na komunističnem severu. Prva demokratična vlada je bila pod vodstvom Syman Rhee, ki ekonomskim problemom v državi ni posvečal pretirane pozornosti. Leta 1960 je prišlo do državnega udara generala Parka in novi režim se je zelo uspešno spopadel s težavami ekonomskega razvoja države. Osnovan je bil Ekonomski razvojni svet, na čelu katerega je bil ministrski predsednik. Razvojni svet je imel široka pooblastila predvsem na področju načrtovanja, državnega proračuna, statistike, cenovne politike itd. Obsežne pristojnosti mu dajejo položaj nekakšnega superministrstva, ki si je za način delovanja izbral petletne načrte. Zaradi pomanjkanja kapitala in managerske moči je vlada posegla tudi izven običajnih infrastrukturnih področij, ki jih običajno razvijajo državni organi. Oblikovala je več kot dvajset korporacij, ki so pokrivale razvoj od stanovanjske gradnje, proizvodnje energije, rudarstva do ladjedelništva in avtomobilske industrije.

Sedemdeseta leta so bila v znamenju privatizacije državnih podjetij in gospodarstva na splošno. Privatna pobuda je bila s strani države podprta z različnimi prijemi, kot so usmerjeni krediti, davčni prijemi, carinske in devizne ugodnosti. Država je zaradi pomanjkanja podjetniških sil selektivno podpirala najuspešnejše med novonastalimi podjetji. Takšna podpora je pripeljala do nastanka celo v svetovnem merilu velikih korporacij, t.i. *chaebol* (Hyunday, Goldstar, Samsung in Daewoo). V gospodarstvu je prišlo do polarizacije, majhna podjetja se ukvarjajo s storitvenimi in distributivnimi nalogami za velika podjetja, medtem ko srednje velikih podjetij ni.

Dodaten problem je predstavljalo pomanjkanje ustrezne delovne sile. Prevladovalo je podeželsko prebivalstvo, ki ga ni bilo mogoče dovolj hitro in učinkovito izobraziti. Poglavitna prednost korejske delovne sile je bila njena cenenost. Široko zastavljena izobraževalna politika pa je v kasnejših obdobjih modernizacije in tehnološkega razvoja postala glavni adut Republike Koreje, ki ima danes eno najbolj izobraženih delovnih sil ne samo med državami

na enaki stopnji razvoja, temveč se v nekaterih parametrih postavlja ob bok najbolj razvitim državam (Bohte, 1992a, str.42).

Tudi finančna situacija po drugi svetovni vojni ni bila najbolj rožnata. Varčevanja ni bilo in država je vodila deficitarno politiko državnega proračuna. Ameriška pomoč je predstavljala enega glavnih virov dohodka. Po drugi svetovni vojni so namreč ZDA želele ohraniti pridobljeno geopolitično ravnovesje s Sovjetsko zvezo v vzhodni Aziji, zato so nekaterim izbranim regionalnim državam nudile znatno vojaško, politično in gospodarsko pomoč. Južna Koreja je v obdobju med leti 1945-1978 prejela 13 milijard ameriških dolarjev pomoči, ki jim je omogočila obnovo in razvoj industrije, investicije v kmetijstvo in vzdrževanje plačilnobilančnega ravnovesja (Gulati, 1992, str. 165).

Do prvih tujih vlaganj je prišlo v 70-ih letih, in sicer sprva v stroga nadzorovanih državnih projektih. Drugi zunanji vir financiranja so bila posojila, pretežno iz prijateljskih držav. Vsa ta posojila so v kasnejših obdobjih pomenila akumulacijo dolga v višini 40 milijard ameriških dolarjev.

Agrarni sektor je temeljil na veleposestniški lastnini obdelovalne zemlje. Na podlagi izsiljene agrarne reforme s strani Američanov je prišlo do porazdelitve agrarnega bogastva med množico manjših kmetov, kar je ustavilo val odseljavanja v mesta. Prav tako šibko osnovo je imela tudi industrija, predvsem zaradi majhnega domačega tržišča, pretežno uvozno usmerjene ekonomije ter nestabilnega političnega okolja. Glavni sektor je postala tekstilna industrija, od težke industrije pa železarstvo in ladjedelništvo (Južna Koreja je danes drugi največji izdelovalec ladij na svetu, takoj za Japonsko). Vsekakor najuspešnejša veja gospodarstva je elektronska industrija. Njen razvoj je prešel vse faze, od sestavljalne panoge do inventivne proizvodnje, v izvoz usmerjene industrije. Južna Koreja je v tridesetih letih vzpostavila široko industrijsko paleto, ki sega od elektronske do ladjedelniške dejavnosti.

Težko je oceniti, kdaj je Južna Koreja prešla točko prehoda uvozne substitucije. V šestdesetih letih je bil poglavitni razlog za izvoz pereč problem državnega deficita, razvita sedemdeseta so uvoz preusmerila v zahtevnejše izdelke, osemdeseta pa prinesla uravnoteženo zunanjetrgovinsko bilanco.

Kot razlog za korejski izvozni uspeh v raznih študijah pogosto navajajo kulturne razlage. Te razlage ponavadi omenjajo konfucijske vrednote, kot so lojalnost, disciplina, trdo delo, spoštovanje nadrejenih in izobraženost. V Koreji poudarjajo izvozno ekspanzijo kot kulturno vrednoto podjetja. Značilni zanj so tudi razširjeni rituali, ki povezujejo gospodarske in kulturne spodbude. Temeljni ritual gospodarskega življenja v Koreji je Mesečni nacionalni sestanek za pospeševanje trgovine, na katerem podeljujejo nagrade za najboljše izvozne dosežke. Eden največjih nacionalnih praznikov v Južni Koreji je t.i. izvozni dan, ki ga praznujejo od 30. novembra leta 1964, ko je izvoz prvič presegel 100 milijonov ameriških dolarjev (Jaklič, 1999, str. 79).

3.2 Singapur

Singapur je bil angleška kolonija. Po kratki vojni na Malajskem polotoku so ga med drugo svetovno vojno zasedli Japonci. Zasedba je bila kruta in uničujoča, posledice so se zavlekle tudi v povojni čas. 9. avgusta 1965 se je po kratkotrajni zvezi z Malezijo osamosvojil.

Singapur je mala otoška država, ki niti v zgodnji dobi kolonializma ni imela prednosti pred ostalimi pristanišči. Na otoku ni bilo nobenega vidnega bogastva, bil je slabo naseljen, edina posebnost je bilo pristanišče z dovolj globoko vodo. Pomen je pridobilo po razmahu parne plovbe in odprtju Sueškega prekopa. Nekako v tistem času je postal tudi križišče, pretovorna točka in skladišče tranzitnih poti med matičnimi državami v Evropi in kolonijami.

Izhodiščni ekonomski položaj države je bil zaradi pretežno močvirnate površine z izredno malo naravnimi bogastvi zelo slab. Največje bogastvo so bili prebivalci: 77% je bilo Kitajcev, 15% Malezijcev, nekaj Indijcev in ostalih. Etična in politična trenja so pripeljala na oblast Stranko ljudske akcije *People's Action Party*, ki kljub deklariranim svobodnim volitvam z manjšimi kozmetičnimi popravki deželo vodi še danes (Skalič, 1998, str. 4).

Politična klima in industrijski odnosi v zgodnjih 60-ih letih niso bili ugodni za poslovne investicije, kar je prispevalo k relativno slabi gospodarski aktivnosti v teh letih. Gospodarska dejavnost je bila v veliki meri prepuščena privatnim podjetjem. Proti koncu 60-ih let sta se okrepila politična stabilnost in industrijski mir. Investicijska klima in poslovno okolje sta se izboljšala. Kolonialni *laissez faire* je nadomestila aktivnejša industrijska politika. Uvedli so obsežen paket instrumentov ekonomske politike (Jaklič, 1999, str. 81-82).

Nova usmeritev je predvidevala korenito spremembo gospodarstva. Predvidena je bila večfazna preusmeritev od tranzitne točke pomorske trgovine v proizvodno ekonomijo. Gospodarski razvoj je zaobsegel vse sektorje, razen kmetijstva in surovinske industrije, za katere tudi sicer ni nobenih pogojev. Na začetku šestdesetih let je industrija slonela na delovno intenzivni proizvodnji in omogočila uspešen boj proti nezaposlenosti. Poudarek je bil predvsem na tekstilni, živilski in čevljarški industriji, predelavi papirja ter gradbeni industriji. V sedemdesetih letih je prišlo do nastanka kapitalno intenzivnih panog, kjer sta izstopala predvsem ladjedelništvo in naftno-predelovalna industrija, desetletje kasneje pa do visoko tehnoloških in storitvenih dejavnosti. Gospodarska rast je bila izjemna. V obdobju med leti 1965-80 je bila povprečna rast bruto domačega proizvoda 10,2% (Lim in Eng Fong, 1991, str. 196).

Naslednja pomembna značilnost Singapurja je njegova močna gospodarska povezanost z jugovzhodnimi sosedi, predvsem z Indonezijo in Malezijo. Povezanost singapurskega in malezijskega gospodarstva temelji na geografski bližini in britanski kolonialni vladavini v preteklosti. Singapur že dolgo igra vlogo »industrijskega urbanega kompleksa« za države jugovzhodnega azijskega zaledja. Predstavlja trgovsko središče za predelavo naravnih virov

(predvsem rafiniranje nafte), ladijske in s tem povezane storitve ter v zadnjem času tudi finančne storitve (Jaklič, 1999, str. 82).

Za promoviranje Singapurja kot finančnega središča singapurska monetarna oblast spodbuja t. i. *offshore* bančništvo in izdaja licence finančnim institucijam za delovanje na azijskem dolarskem trgu. Odpravili so davek na obresti od nerezidenčnih računov. Z leti so uvedli številne davčne olajšave, da bi spodbudili razvoj finančnih trgov in izboljšali konkurenčnost Singapurja kot finančnega središča, predvsem nasproti Hong Kongu (Jaklič, 1999, str. 84).

Izredno pomemben dejavnik pri industrializaciji Singapurja so bile neposredne tuje investicije. V zadnjih dveh desetletjih Singapur privablja tuje investitorje predvsem na področju izvozne produkcije. Jasno je, da Singapur ni zanimiv za tuje investitorje na področju izkoriščanja naravnih virov in produkcije za nadomeščanje uvoza. Leta 1985 so tuja podjetja (v 100% ali večinski tuji lasti) ustvarila 70,4% družbenega produkta, 64,8% dodane vrednosti in 82,2% izvoza ter so zaposlovala 53,4% delovne sile. Multinacionalke privabljajo ugodni pogoji za investicije in strateška geografska lokacija. Ugodna investicijska klima je rezultat politične in socialne stabilnosti ter liberalne, vsestranske in usklajene politike do tujih investicij. Osnovno načelo v Singapuru je, da tuje investicije predstavljajo vzajemno korist za to državo in tuje investitorje ter da morajo politika in sindikati prispevati k zmanjšanju poslovnega tveganja in k zagotavljanju profitabilnosti (Jaklič, 1994, str. 77).

3.3 Hong Kong

Hong Kong leži na jugovzhodni obali Kitajske, okoli 95 kilometrov jugovzhodno od Kantona. Obsega otok Hong Kong, ozemlje imenovano Kowloon na celini tik ob otoku ter tako imenovana Nova ozemlja, severno od Kowloona in še nekaj pripadajočih manjših otokov. Razen krajšega obdobja med drugo svetovno vojno, ko je deželo okupirala Japonska, je Hong Kong dolgo časa ostal britanska kolonija. Do leta 1841 je bil Hong Kong neločljiv del Kitajske, zato vlada LR Kitajske nikoli ni uradno priznala britanske suverenosti nad otokom. Takšno stanje je le dopuščala, najprej zaradi britanske ekonomske in vojaške pomoči, pozneje pa tudi zaradi lastnih interesov in koristi, predvsem trgovinskih (Trček, 1995, str. 26).

Zaradi pomanjkanja naravnih bogastev mora Hong Kong večino hrane, energije in surovin uvažati. Najpomembnejša primerjalna prednost Hong Konga je njegova geografska lokacija na stičišču vzhodnoazijskih in jugovzhodnoazijskih trgovinskih poti. Uveljavil se je predvsem kot storitveni center zaradi njegovih izjemnih transportnih in komunikacijskih zmogljivosti, nižjih davkov, razpoložljivih bančnih in drugih strokovnih storitev ter *laissez-faire* politike hongkongške vlade. Predvsem zaradi ugodne lege je tudi idealno finančno središče, saj zapolnjuje časovno vrzel med evropskimi, ameriškimi ter japonskimi borzami.

V deželi ni uvoznih carin, obstajajo le takse na tobak, kozmetiko, alkoholne pijače, metilni alkohol in visoka taksa, ki naj bi preprečevala uvoz avtomobilov.

Z ostalimi azijskimi tigri ima Hong Kong kar nekaj skupnih značilnosti, predvsem so to hitra gospodarska rast ter izvozno usmerjena industrializacija. Vendar so za njegovo gospodarstvo značilne tudi nekatere posebnosti, ki ga močno ločijo od omenjenih dežel.

Ena od takih posebnosti, ki loči Hong Kong od ostalih azijskih NID, je popolno pomanjkanje tuje pomoči in relativna nepomembnost tujih privatnih investicij na začetni stopnji industrializacije. Industrializacijo so v celoti podpirali predvsem domači podjetniki oziroma priseljenci. V tem obdobju se je privatni tuji kapital stekal predvsem v trgovinski in finančni sektor.

V večini NID je strategija izvozne industrializacije sledila obdobju uvoznega nadomeščanja. Tak zgodovinski razvoj se je pokazal kot nekakšna naravna pot rastočih industrijskih zmogljivosti, ki iščejo nova tržišča za nadaljevanje industrijskega razvoja. Hong Kong je bil v tem razvoju izjema. Politika uvoznega nadomeščanja zaradi majhnega trga in pomanjkljivih naravnih virov ni bila primerna. Tako kot Singapur tudi Hong Kong ni imel agrarnega zaledja. Zaradi svoje prevladujoče trgovinske dejavnosti je imel le malo industrije, večino dobrin je uvažal in plačeval s trgovinskimi zaslužki. Dežela je zato preprosto nadaljevala z *laissez-faire* sistemom in s tradicionalno prosto trgovino ter industrijsko proizvodnjo usmerjala na izvozne trge. Industrializacija Hong Konga pravzaprav ni bila načrtovana, temveč so tak razvoj pogojevale tržne in socialne razmere (Trček, 1995, str. 27).

3.4 Tajvan

Tajvan predstavlja izrazit primer uspešnega gospodarstva. Povprečna letna stopnja rasti v obdobju 1953-1991 je znašala 8,7%, v obdobju 1965-80 pa kar 10%. V tem času se je Tajvan razvil iz pretežno agrarnega v močno industrijsko in storitveno gospodarstvo, pri čemer je uspel ohraniti nizek zunanji dolg in močno izboljšati porazdelitev dohodka (Trček, 1995, str. 19).

Tajvan je otoška država, njegovo ime izvira iz portugalsčine in pomeni lep. Vendar za prvotne naseljence ni bil preveč prijazen. Nerodovitno in močvirnato okolje so uredili in obdelali šele Japonci med medvojno okupacijo. Tajvan je v tem času delil usodo Južne Koreje. Zaradi pomanjkanja surovinskih virov so deželo Japonci uporabljali predvsem za preskrbo lastnega prebivalstva.

Pod okriljem ameriškega vojaškega dežnika se je Tajvan leta 1950 odcepil od celinske Kitajske. Politično zavezništvo z Washingtonom je Tajpeju odprlo vrata ameriškega trga, mu zagotovilo nepresahljiv vir trdne tuje valute in omogočilo dostop do visoke tehnologije. Tako kot se ima Japonska za svoje začetne gospodarske uspehe zahvaliti preskrbovalnim zmogljivostim, ki jih je dala na razpolago ameriškim silam v korejski vojni, tako je Tajvan ekonomsko pridobil z vietnamsko vojno. Kot zagrizen nasprotnik komunistične oblasti v Peking, ki mu je ves čas po revoluciji grozila z nasilno zasedbo (to bi dejansko tudi izvedla, če ne bi bilo v tajvanski ožini ameriškega bojnega ladjevja), je postal eden glavnih ameriških zaveznikov med vojno v Indokini (Trček, 1995, str. 20).

Dežela je pretežno gorata in skorajda brez naravnih bogastev. Večino energetskih virov mora uvoziti, čeprav ima na voljo nekaj domačega premoga, ki pa je komercialno uporaben le v omejenem obsegu. Razpolaga tudi z manjšimi nahajališči zemeljskega plina in apnenca ter večjimi količinami marmorja. Velik del tajvanskega ozemlja predstavljajo gozdovi, vendar je les slabše kakovosti, zato ga za potrebe lastne ter izvozne industrije pretežno uvažajo. Državi ob tako omejenih naravnih virih ni preostalo drugega, kot da spodbudi razvoj z izvozno zasnovano industrializacijo, ob pomoči cenene delovne sile in tradicionalne kitajske poslovnosti.

Tajvansko gospodarstvo je v petdesetih letih razvoja prešlo veliko strukturnih sprememb, in sicer predvsem zaradi mednarodne konkurence ter padca rasti mnogih domačih industrij. Kmetijska proizvodnja je do leta 1962 k tajvanskemu BDP-ju prispevala več kot industrijska. Leta 1952 je bil delež kmetijstva v BDP-ju 32,2%, medtem ko je bil industrijski delež le 16,7%. Vendar je delež industrije do leta 1961 narasel na 23,7%, delež kmetijstva pa je padel na 25%. Tajvan je imel torej do leta 1962 kmetijsko naravnano gospodarstvo.

V obdobju med 1952 in 1961 je bila povprečna gospodarska rast 9,21% letno, od tega je kmetijstvo raslo s 4,24%, industrija z 12,93% in storitve z 9,08%. Te številke jasno pokažejo, da je industrijski sektor kmalu postal vodilni sektor.

Tabela 4: Gospodarska rast in strukturne spremembe v tajvanski industriji (po cenah iz leta 1991)

Obdobje	Stopnja gosp. rasti v (%)	Kmetijstvo (v %)			Industrija (v %)			Storitve (v %)		
		% v BDP	Stopnja rasti sektorja	Stopnja prispevka k st. gosp. rasti	% v BDP	Stopnja rasti sektorja	Stopnja prispevka k st. gosp. rasti	% v BDP	Stopnja rasti sektorja	Stopnja prispevka k st. gosp. rasti
1952-1962	7,93	28,18	6,17	1,74	23,87	9,76	2,17	48,04	8,54	4,02
1963-1980	10,00	14,49	3,06	0,55	35,91	14,00	4,75	49,60	9,41	4,70
1952-1980	9,21	19,68	4,24	1,00	31,34	12,39	3,77	49,00	9,08	4,44
1981-1995	7,52	4,74	1,24	0,06	43,16	6,46	2,85	51,67	9,00	4,57
1952-1995	8,63	14,58	3,64	0,68	35,37	10,37	3,46	49,91	9,05	4,49

Vir: ROC International Income (in Chinese), 2003.

Obdobje po letu 1962 lahko označimo kot obdobje industrializacije Tajvana. V tem času je namreč vrednost industrijske proizvodnje začela presegati kmetijsko. Delež industrijske proizvodnje v BDP je do leta 1986 dosegel že 47,1%. Vendar se je Tajvan med prehodom iz kmetijske v industrijsko državo srečeval s številnimi problemi. Največji problem je predstavljal porast brezposelnosti v kmetijstvu. Zaradi tega se je vlada začela usmerjati v izvozno gospodarstvo in začela razvijati izvozno naravnana industrijska področja, da bi z njimi absorbirala odvečno maso delavcev. Da bi vlada priskrbela delovna mesta tako veliki masi delavcev, je začela pospeševati razvoj delovno intenzivnih izvoznih panog. Rezultat je bil velik priliv tujih investicij, ki jih je privabila poceni delovna sila.

Obdobje med leti 1963 in 1980 je bilo obdobje največje gospodarske rasti v Tajvanu. Kljub negativnemu vplivu dveh naftnih kriz je državi uspelo obdržati 10% gospodarsko rast skozi celotno obdobje osemnajstih let.

3.5 Vpliv korejske in vietnamske vojne na vzhodnoazijska gospodarstva

Od leta 1945 sta na razvoj vzhodnoazijskih držav pomembno vplivali dve vojni. Leta 1950 se je začela vojna v Koreji in je trajala tri leta, vojna v Vietnamu pa se je vlekla več kot desetletje.

Izbruh korejske vojne je prispeval tako k oživitvi japonskega gospodarstva kot tudi k razvoju in rasti tajvanskega gospodarstva. Ameriški vojaški nakupi blaga z Japonske so narasli iz nič v letu 1949 na 600 mio USD v letu 1951 ter na 825 mio v letu 1952. Vojna je omogočila razširitev japonskega izvoza iz 510 mio USD v letu 1949 na 1,63 milijard USD v letu 1951. Vpliv korejske vojne se je razširil tudi v jugovzhodno Azijo, predvsem z povpraševanjem po različnih strateško pomembnih surovinah. Triletna vojna je v Koreji uničila skoraj vse, vendar je v celoti oživila japonsko industrijsko proizvodnjo (Eun Mee Kim, 1998, str. 19).

Vietnamska vojna je pomembno vplivala tako na južnokorejsko, kot tudi na tajvansko ekonomsko rast. Južna Koreja je v 60-ih letih zaradi sodelovanja v vietnamski vojni od ZDA prejela 50 mio USD letno. V zameno za sodelovanje v vietnamski vojni so ZDA Južni Koreji omogočile sodelovanje pri gradnji pristanišč in cest ter pri transportu orožja in vojaške opreme v južni Vietnam. Pomembnejša korejska podjetja, kot je Hyundai, ki so takrat spadala med srednje velika podjetja, so z različnimi pogodbami z ameriško vojsko dobila priložnost razširiti svojo velikost. V 70-ih letih je celoten obseg delovnih pogodb z ZDA znašal skoraj 20% izvoza iz Južne Koreje. Na ta način so podjetja in država pridobili močno tujo valuto, potrebno za nove investicije v industrijo.

Južna Koreja ni bila edina država, ki se je v 60-ih in v začetku ter na sredini 70-ih let okoristila z vojno v Vietnamu. V 60-ih letih je ameriška ekonomska pomoč Tajvanu občutno upadla. V letu 1965 je bila ameriška pomoč v celoti prekinjena, vendar je Tajvan za pridobitev trdne tuje valute izkoristil možnost izvažanja v južni Vietnam. Tajvanski izvoz v Vietnam se je od leta 1964, ko je znašal 34 mio USD, povečal na več kot 90 mio USD v letu 1968. Čeprav Tajvan ni poslal svojih vojaških sil v Vietnam, je skupaj z drugimi državami jugovzhodne Azije na račun dobavljanja raznovrstnega blaga južnemu Vietnamu bistveno okrepil izvozno industrijo. Ekonomski vpliv vietnamske vojne na Tajvan se je pokazal predvsem v razširitvi trgov za kemične in tekstilne proizvode ter proizvodne opreme.

V 60-ih in 70-ih letih sta Tajvan in Južna Koreja zasledovala najprej uvoznomadestno industrializacijo in kasneje izvozno usmerjeno industrializacijo. Zaradi ukinitve ameriške ekonomske pomoči se je pritok trdne ameriške valute v državi zmanjšal, zato sta državi z namenom zmanjšati trgovinski deficit zasledovali uvoznomadestni tip industrializacije. Kasneje sta se preusmerili k bolj agresivni strategiji, k izvozno usmerjeni industrializaciji.

4 MEDNARODNA MENJAVA KOT FAKTOR GOSPODARSKEGA RAZVOJA VZHODNOAZIJSKIH DRŽAV

Mednarodna menjava sodi po mnenju vrste ekonomskih teoretikov med poglavitne faktorje gospodarskega razvoja neke države. Gospodarstva z navzven usmerjeno strategijo razvoja se zavedajo pozitivnih učinkov mednarodne menjave za razvoj, zato spodbujajo svobodno trgovino, svobodno gibanje kapitala, delavcev in podjetij ter odprt sistem komunikacij. S pomočjo ustrezne razvojne politike poskušajo mednarodno menjavo izkoristiti za pospeševanje razvoja in hkrati čim bolj zmanjšati morebitne negativne učinke mednarodnih ekonomskih odnosov.

Mednarodna menjava temelji na načelu, da dežela izvažata proizvode s področij, kjer je nadpovprečno produktivna (npr. zaradi tradicionalnih primerjalnih prednosti ali kakšnih drugih konkurenčnih prednosti), in uvažata proizvode, kjer je podpovprečno produktivna. V gospodarstvu se povečuje delež nadpovprečno produktivnih sektorjev, kar vodi v zmanjševanje celotnih stroškov gospodarstva (Senjur, 1993, str. 200).

Mednarodna menjava zagotavlja domačemu gospodarstvu konkurenčno okolje in vodi v širjenje in kvalitetno izboljšavo tako proizvodnje za izvoz kot tudi domače proizvodnje, poleg tega širi velikost trga in omogoča izkoriščanje ekonomije obsega. Država je preko mednarodnih ekonomskih odnosov prisotna v svetu, zaznava spremembe, jih prenaša v domače gospodarstvo in tako prispeva k izboljševanju fleksibilnosti in prilagodljivosti gospodarstva ter sočasno prenaša domače dosežke v svet.

Glede na našteje pozitivne učinke mednarodne menjave na gospodarski razvoj lahko zaključimo, da je spodbujanje mednarodne menjave primerna strategija gospodarskega razvoja. Govorimo o navzven usmerjeni strategiji razvoja ali izvozni zasnovi.

Alternativa tej strategiji je uvozno nadomestna zasnova, ki je izpeljana iz negativnih vplivov mednarodne menjave na gospodarstvo. Najpogostejša je v gospodarsko zaostalih deželah, ki so svojo razvojno perspektivo naslonile na domače trge.

Motivi, ki so vodili izbiro določene strategije, se med razvitimi državami in državami v razvoju nekoliko razlikujejo. Za oboje je značilno, da so jih usmerile k določeni strategiji tako nacionalne ekonomsko-politične razmere kot tudi ugodne oziroma neugodne mednarodne okoliščine. Razvite države so se obrnile k izvozni zasnovi predvsem zaradi želje po nadaljnji industrijski rasti, ki sta jo omejevali velikost domačega trga in razpoložljivost naravnih virov. Uvoznadomestna zasnova pa se je v razvitih državah najpogosteje pojavljala kot spremljevalka industrijskega razvoja ob neugodnih okoliščinah za mednarodno menjavo. Dežele v razvoju so se v svoji ekonomski zgodovini dosti bolj kot z izvozno zasnovo seznanile z uvoznadomestno zasnovo. Eden prvih motivov je bil tako kot v razvitem svetu zaščita domačega gospodarstva pred neugodnimi zunanji okoliščinami. Prekinitev že

Uveljavljenih zunanjetrgovinskih tokov je prisilila najbolj prizadete države v lastno proizvodnjo tistih proizvodov, ki so jih pred tem uvažale. Poleg svetovne gospodarske krize, 2. svetovne vojne in procesa dekolonializacije so v drugi polovici 20. stoletja vplivale na uveljavitev uvoznomadomestne zasnove še druge okoliščine, kot so hladna vojna med velesilama, ekonomsko politična nasprotja med severom in jugom ter novi protekcionizem v svetu (Trošt, 1990, str. 148).

4.1 Uvoznomadomestna zasnova kot strategija industrializacije

Uvoznomadomestna zasnova sodi med navznoter usmerjene strategije razvoja. To je strategija hitrega, zavestno spodbujenega industrijskega razvoja, ki ima za cilj diverzifikacijo gospodarske strukture. Tak razvoj omogoča doseganje ugodnejšega položaja v mednarodni delitvi dela, z nadomeščanjem uvoženih industrijskih proizvodov z domačimi.

Med razvijajočimi se deželami je uvoznomadomestna zasnova zelo priljubljena, saj je na videz najlažja pot za začetek industrializacije. Deželam v razvoju je omogočila relativno hiter gospodarski razvoj, ki se je pokazal v naraščajočem deležu modernih industrijskih panog na račun tradicionalnih.

Tovrstna strategija industrializacije je v nekaterih primerih upravičena in edina možna strategija, vendar tudi problematična. Do prve težave pride, ker njeno izvajanje navadno zahteva zaščito domače nadomestitvene proizvodnje pred tujo konkurenco. Zaščita proizvodnje ima, če ni dobro izpeljana, pogosto kontraproduktivne učinke (Senjur, 1993, str. 212). Druga težava je v popolnem nasprotju s prvotnimi vzgibi izvajanja te strategije. Razvijajoče se dežele so pogosto postale močno odvisne od uvoza.

Ekonomska literatura obravnava proces uvoznomadomestne zasnove v dveh logično zaporednih fazah (Vilgorac, 1984, str. 48):

1. Prva faza ali faza **enostavne** uvozne substitucije (*easy import substitution*) predstavlja nadomeščanje uvoza netrajnih potrošnih dobrin (obleka, obutev, gospodinjski pripomočki, gradbeni material, ...) in njihovih vložkov. Tehnologija je na relativno nizki ravni in ne zahteva visokih investicij. Omenjene industrije zaposlujejo ceneno nekvalificirano in polkvalificirano delovno silo, ki je v velikem obsegu razpoložljiva v večini dežel v razvoju. Ta faza je priljubljena, ker imajo potencialni proizvajalci že razvito tržišče in se lahko izognejo tveganju uvajanja novih proizvodov na nova tržišča. Proizvodnja je usklajena s primerjalnimi prednostmi manj razvitih držav in ne zahteva visoke zaščite.
2. Druga faza ali faza **zahtevnejše** uvozne substitucije (*difficult import substitution*) predstavlja nadomeščanje trajnih potrošnih dobrin in proizvodnih dobrin ter vmesnih proizvodov za domačo proizvodnjo. Proizvodnja na tej stopnji nadomeščanja je zahtevnejša, uspešnost je pogojena z velikim tržiščem, zahtevno tehnologijo in dobro kvaliteto cenjenih in velikoserijskih vložkov.

Vrsta dežel v razvoju, ki so nadaljevale z drugo fazo nadomeščanja uvoza, je zašla v resne težave. Trgi teh dežel so pogosto premajhni za doseganje optimalnega obsega proizvodnje, delovna sila pa premalo usposobljena za kvalitetno proizvodnjo. Takšne panoge so bolj kapitalno in tehnološko intenzivne, zato niso v skladu z primerjalnimi prednostmi razvijajočih se dežel. Zaradi omejenosti domačega trga, zastarelih tehnologij in organizacije proizvodnje, imajo te panoge višje stroške na enoto proizvoda od tistih na svetovnem trgu. Zahtevajo visoko zaščito, ki mora biti vsaj tolikšna, da pokrije razliko med domačimi in mednarodno priznanimi stroški. Po izračunih Balasse stroški zaščite v nekaterih deželah dosegajo do 9,5% bruto domačega proizvoda. Med ukrepe za zaščito domačih proizvajalcev pred tujo konkurenco sodijo količinske omejitve uvoza *quantitative restrictions*, kot so kontingenti ali kvote, odločbe in uvozne prepovedi ter carine in precenjen tečaj domače valute.

Poglavitni ukrep intervencionistične politike v teh deželah je precenjena vrednost domače valute. Cilj tega ukrepa je omogočiti industriji poceni uvoz kapitalnih dobrin in vmesnih proizvodov za doseganje nizkih začetnih pogonskih stroškov. Dodatno je država usmerjala industrijski razvoj z različnimi deviznimi tečaji za posamezne kategorije uvoza in izvoza. Ti tečaji so ugodnejši za uvoz proizvodnih faktorjev, zato se je v praksi uvoznonadomestna proizvodnja pogosto odvijala kot sestavljanje uvoženih delov v končni izdelek.

Zaradi slabih izvoznih rezultatov dežele v razvoju niso uspele zagotoviti dovolj sredstev za uvoz kakovostnih proizvodnih dejavnikov. Da bi lahko ohranile že dosežene stopnje rasti, so se od začetka 60-ih let dalje pričele zadolževati v tujini. To pomeni, da je bila gospodarska rast razvijajočih se držav vse bolj odvisna od tuje akumulacije, njihov samospodbujeni gospodarski razvoj pa vse manj uresničljiv.

Dežele v razvoju so na kratki rok z uvoznonadomestno zasnovo dosegle vidne razvojne učinke. Razmeroma hitro so prešle iz industrijske nerazvitosti na industrijsko in gospodarsko polrazvitost. Med leti 1960-82 so rasle po 5,8% povprečni letni stopnji. Stopnje rasti razvitih držav so znašale v tem obdobju 3,9%. Začetni razvojni učinki pa so z dolgoročnim vztrajanjem na tej strategiji močno pojemale. Te dežele so z dolžniško krizo leta 1982 dokončno spoznale, da je na uvozu temelječ gospodarski razvoj nekakovosten.

4.2 Izvozna zasnova kot strategija industrializacije

V ekonomski literaturi obstaja vrsta empiričnih raziskav, ki proučujejo vpliv zunanjetrgovinske usmeritve na industrijski razvoj držav. Navkljub metodološkim razlikam in manjšim razlikam v razvrstitvi posameznih držav v skupine vse študije ugotavljajo, da so izvozno usmerjene države dosegle vidnejše razvojne rezultate od dežel, ki so svoj razvoj gradile na domačem trgu. Na podlagi teh ugotovitev poudarjajo nujnost prehoda od uvoznonadomestne k izvozni zasnovi.

Z izvozno zasnovo razumemo strategijo, s katero novonastale industrije usmerjajo svojo prodajo na tuje trge. Razdelimo jo lahko na dve stopnji. V prvi fazi države izvažajo predvsem

delovno intenzivne proizvode, v drugi pa bolj kapitalno in tehnološko intenzivne. (Chen, 1989, str. 30)

Izvozna zasnova omogoča razširitev domačega trga in s tem prodajo večje količine produktov, kar proži večjo specializacijo in racionalizacijo, kar vodi do večje produktivnosti gospodarstva. Običajno države spodbujajo izvoz *export-promotion* z deviznim tečajem, domačo obrestno mero, davčnimi spodbudami, dohodkovno politiko, s financiranjem izvoza in pomočjo izvoznikom pri iskanju in prodiranju na tuje trge.

Zagovorniki izvozne zasnove za primer uspešnih izvozno usmerjenih gospodarstev navajajo Južno Korejo, Tajvan, Singapur in Hong Kong. Omenjene države so edine dežele v razvoju, ki so po reformah v 60-ih letih uspele preiti od uvoznomadomestne k izvozni zasnovi.

4.3 Liberalizacija mednarodne menjave in gospodarska rast vzhodnoazijskih NID

Kot večina dežel v razvoju so tudi vzhodnoazijske države v procesu industrializacije šle skozi krajše obdobje uvozne substitucije, z izjemo Hong Konga, kjer je industrializacija ves čas potekala v ogrodju odprtega gospodarstva. Na splošno velja mnenje, da sta bili mestni državi Singapur in Hongkong v večji meri kot ostale azijske NID prisiljene odpreti gospodarstvo proti zunanjemu trgu. Obe državi sta namreč skoraj brez naravnih bogastev, nimata ne kmetijskega zaledja ne obširnega trga.

Zaščitni ukrepi Singapurja, Južne Koreje in Tajvana so se v obdobju uvozne substitucije kazali v obliki direktnih in indirektnih obremenitev izvozne aktivnosti. Direktna obremenitev je npr. davek na izvoz, indirektna pa bo nastala kot posledica učinka zaščite na tečaj. Večja kot je stopnja zaščite, nižji bo potrebni tečaj za zagotovitev ravnovesja plačilne bilance in nižji bo zaslužek izvoznikov v domači valuti.

Singapur je za razliko od Tajvana in Južne Koreje šel skozi krajše obdobje uvozne substitucije (1965-1967). Drugače kot v večini dežel v razvoju so zaščitne ukrepe načrtovali kot le začasne. Periodično so jih ponovno obravnavali, kvantitativne omejitve so počasi izpodrinile carine in tudi te naj bi s časoma odpravili. Število proizvodov, ki so bili pod kvantitativnimi omejitvami ali carinami, so v dveh letih bistveno znižali, carine, ki so še, ostale so se po letu 1967 zmanjšale. Vendar so bile celo v tem obdobju zaščitne stopnje nižje kot v večini dežel v razvoju. Stopnje subvencij za nekatere proizvode v letu 1966 so le izjemoma presegle 20%. Koreja in Tajvan sta z letom 1960 zaključila svoje obdobje uvoznomadomestne strategije. Do takrat sta uspeli z domačo proizvodnjo nadomestiti uvoz najpomembnejših potrošnih dobrin in njihovih sestavin.

Če so hotele azijske NID ohraniti visoko stopnjo gospodarske rasti, so morale spremeniti svoj razvojni intervencionizem. Odločiti so se morale, ali bodo prešle v drugo fazo uvozne substitucije ali bodo začele izvažati. Ta izbira pomeni tudi dve alternativni razvojni strategiji.

Azijske NID so se odločile za odprto, izvozno usmerjeno razvojno strategijo, s pomočjo katere so začele kmalu dosegati pomembne gospodarske rezultate.

Tabela 5: Pokazatelji izvozne ekspanzije azijskih tigrov

območje/leto	Delež dokončanih izvoznih industrijskih proizvodov								
	Delež izvoza v svetovnem izvozu			v celotnem svetovnem izvozu			v izvozu posamičnega območja		
	1965	1980	1989	1965	1980	1989	1965	1980	1989
Svet	100	100	100	100	100	100	59,3	61,6	76,8
Razvite države	78,9	71,2	78,2	92,8	85	82,1	69,7	73,6	80,6
Države v razvoju	21,1	28,8	21,8	7,2	15	17,9	20,4	32	63,2
Vzhodnoazijske NID	1,6	4,1	7,6	1,6	5,4	8,8	58,4	80,7	88,9

Vir: Chowdhury, 1993, str. 73.

Za obdobje med leti 1965-80 je bila značilna vztrajna rast izvoza iz dežel v razvoju. Delež držav v razvoju v celotnem svetovnem izvozu je iz 21,8% v letu 1965 narasel na skoraj 29% v letu 1980, vendar se je ta delež po letu 1980 začel zopet manjšati in se do leta 1989 ustalil pri 21,8%. To pa ni veljalo za vzhodnoazijske NID, kjer je delež izvoza v celotnem svetovnem izvozu še vedno vztrajno naraščal. Kljub upočasnitvi rasti mednarodne menjave ter naraščajočim zaščitnim ukrepom razvitih držav so vzhodnoazijske NID prikazale izredno sposobnost penetracije izvoznih trgov in svoj delež v celotnem svetovnem izvozu povečale iz 1,6% v letu 1965 na 7,6% v letu 1989. Za to obdobje je značilno predvsem povečevanje izvoza končnih industrijskih izdelkov iz držav vzhodne Azije. Delež izvoza iz vzhodnoazijskih NID v celotnem svetovnem izvozu je v obdobju 1965-1989 narasel iz 1,6% na 8,8%. V letu 1989 je izvoz končnih industrijskih izdelkov obsegal že skoraj 90% celotnega izvoza vzhodnoazijskih NID, kar kaže na pomembno vlogo industrijske proizvodnje pri izvozni strategiji azijskih tigrov.

Tabela 6: Področja izvoza azijskih tigrov

Območje/Leto	AZIJSKI TIGRI		
	1970	1979	1983
Celotno pacifiško območje	63,8	62,7	62,9
ZDA	31,8	26,5	31,5
Japonska	11,7	13,1	9,1
Avstralija	2,3	2,5	2,2

Vir: Eun Mee Kim, 1998, str. 69.

Iz zgornje tabele je razvidno, da je bila večina izvozne proizvodnje azijskih tigrov usmerjena na trge pacifiških držav, predvsem na ameriški trg. V 70-ih in v začetku 80-ih let so azijski tigri na ameriški trg izvozili med 26% in 32% njihove izvozne proizvodnje, kar je predstavljalo skoraj polovico njihovega celotnega izvoza v pacifiške države. Na ameriški trg je bilo izvoženih kar 41% končnih industrijskih proizvodov za izvoz v letu 1970 in 31,9% v

letu 1981. V največji meri sta bila od ameriškega trga odvisna Južna Koreja in Tajvan. Južna Koreja je v letu 1961 na ameriški trg izvozila 20% svojega celotnega izvoza, ta odstotek se je v letu 1968 povzpел na več kot 50% in se nato v 70-ih in 80-ih letih gibal med 25% in 50%. Ameriški trg je bil prav tako izrednega pomena za tajvansko gospodarstvo, saj je vanj v letu 1955 izvozil manj kot 5% svoje proizvodnje za izvoz, vendar je ta odstotek do leta 1985 narasel na visokih 48% tajvanske proizvodnje za izvoz, nato se je v drugi polovici 80-ih in v začetku 90-ih let vseskozi gibal nad 30%.

Kakor so bili azijski tigri uspešni pri osvajanju ameriškega trga, tako so bili neuspešni pri prodoru na japonski trg. V letu 1970 je bilo na Japonsko izvoženega samo 7,1% celotnega izvoza azijskih tigrov in ta odstotek se je do leta 1981 še zmanjšal na 6,9%. Japonski in ameriški trg se med seboj močno razlikujeta. Do sredine 80-ih let je bil japonski trg bolj pomemben kot trg za primarne proizvode, medtem ko je bil ameriški trg bolj dovzeten za končne industrijske proizvode. Situacija se je spremenila v drugi polovici 80-ih let, ko se je vrednost japonskega jena nasproti ameriškemu dolarju močno povečala. V tem obdobju in tudi kasneje se je Japonsko povpraševanje po uvoženih dokončanih industrijskih proizvodih iz pacifiških držav v razvoju vidno povečalo. Lahko rečemo, da so bila odprta vrata ameriškega trga tako za azijske tigre kot za ostale azijske države v razvoju eden najpomembnejših dejavnikov pri njihovi gospodarski rasti in nadaljnji industrializaciji. Ameriški trg je prevladoval med omenjenimi državami tudi kasneje, v drugi polovici 80-ih let ter v 90-ih letih (Eun Mee Kim, 1998, str. 69-70).

5 VLOGA DRŽAVE PRI RAZVOJU AZIJSKIH TIGROV

V 20. stoletju lahko v državah po svetu zasledimo tri različne vrste ekonomsko političnih sistemov: demokratični kapitalizem, avtoritarni socializem ter avtoritarni kapitalizem.

Demokratični kapitalizem se je razvil predvsem v zahodni in severni Evropi ter v Severni Ameriki, avtoritarni socializem je značilen predvsem v državah vzhodne Evrope, med tem ko avtoritarni kapitalizem lahko zasledimo predvsem v državah Latinske Amerike ter v državah tretjega sveta, med katere lahko uvrstimo tudi večino azijskih držav.

Kot je za kapitalistični sistem značilno, je tudi pri avtoritarnem kapitalizmu prevladujoča oblika lastništva privatno lastništvo proizvodnega premoženja, lastniške pravice pa so v decentralizirani obliki. Politična moč je monopolizirana preko določene socialne skupine, kot sta vojaška ali politična stranka, ali pa je v rokah posameznika. V takem sistemu je konkurenca za politično oblast strogo omejena in vsako politično nasprotovanje je zatrto. Civilne pravice državljanov s strani države niso zajamčene. Tovrsten politični sistem ni kratkoročen. Zgodovinska dejstva kažejo, da je od 19. stoletja dalje avtokratični kapitalizem prevladujoča oblika politično-ekonomskega sistema v državah tretjega sveta (Eun Mee Kim, 1998, str. 5,6).

V 20. stoletju lahko v okviru avtoritarnega kapitalizma zasledimo tri različne vrste režimov glede na način vladanja in politično orientiranost: populistični, predatorski ter razvojni režim. Populistični režim je bil značilen za Argentino v 70-ih letih v času diktature Perona ter za

Peru v 80-ih letih, ko je bil na čelu Alan Garcia. Druga vrsta režima je predatorski režim, kjer oblast poskuša maksimizirati njeno blaginjo s plenjenjem tako privatnih kot javnih sredstev. Primer takega režima je imela afriška država Zaire pod vladavino Mobutuja. Tretja oblika avtokratsko kapitalističnega režima je razvojni režim, ki je med drugimi prevladujoča oblika tudi v vzhodnoazijskih državah in katerega poglobljena značilnost je poudarek na državni intervenciji v gospodarstvu z namenom pospešiti gospodarsko rast (Eun Mee Kim, 1998, str. 6).

Mnenje številnih ekonomistov je, da čim manj se država vmešava v gospodarstvo tem bolje. Država se lahko v najslabšem primeru vmeša, če trg postane zelo nestabilen. V številnih dobro razvitih državah z dodobra vpeljšano demokracijo in jasno določeno vlogo države, se je to pokazalo tudi v praksi. Vendar v državah v razvoju ni tako. S svojim vmešavanjem lahko država gradi gospodarstvo ali pa ga zruši. Vloga države v vzhodnoazijskih državah se je skozi čas spreminjala odvisno od narodno-gospodarskega razvoja, stopnje izobrazbe populacije in prihoda demokracije, vendar lahko trdimo, da je vlada v teh državah bistveno pripomogla k njihovi gospodarski rasti (Wade, 1990, str.16).

5.1 Južna Koreja

V celotnem razvojnem obdobju Južne Koreje je imela država izredno močno vlogo. Realizacijo zastavljenih razvojnih ciljev je dosegala s pomočjo ukrepov ekonomske politike, neposrednim nadzorom posameznih podjetij, usmerjanjem kreditov in združevanjem industrij. Javni sektor je prisoten na številnih področjih gospodarstva, posebno pri storitvah, infrastrukturi in tistih industrijah, ki zahtevajo večja kapitalna vlaganja.

Za korejski gospodarski razvoj so bili značilni petletni nacionalni plani. Z njimi je vlada nakazovala cilje, ki naj bi jih dosegli posamezni sektorji gospodarstva. Na njihovi podlagi so posamezna podjetja podala lastne strateške plane, ki so sledili vladnim usmeritvam, in na podlagi teh je vlada izbrala najobetavnejša podjetja, ki jih je v tem obdobju financirala.

Po uvedbi izvozno usmerjene strategije industrializacije v zgodnjih 60-ih letih doživlja korejsko gospodarstvo v zadnjih treh desetletjih izreden razvoj. Korejski izvozni uspeh je povezan s številnimi ukrepi vlade za spodbujanje izvoza ter s pozitivnim odnosom korejskega ljudstva do trgovine. Namen teh vladnih intervencij kaže na to, da korejskega uspeha ne moremo pripisati delovanju mehanizma prostega trga. Korejska vlada je za pospeševanje izvoza uporabljala naslednje ukrepe (Jaklič, 1994, str. 69-70):

- Občasne devalvacije korejske valute se povezujejo z drugimi politikami za ohranjanje učinkovitega deviznega tečaja, ki je za izvoznike višji kot za uvoznike.
- Prednostni uvoz, ki je potreben za ustvarjanje izvoza, je zagotovljen producentom z neomejenim, zajamčenim in carine prostim pristopom do uvoženih polizdelkov, ki so potrebni za produkcijo produktov za izvoz. Uvoz drugih izdelkov je omejen.

- Davčne olajšave za domače dobavitelje, ki oskrbujejo z svojimi produkti izvozna podjetja, spodbujajo dobavitelje, da se aktivno vključujejo v proces povečevanja izvoza oziroma nadomeščanje uvoza.
- Posredne davčne olajšave za izvozna podjetja.
- Nižja neposredna obdavčitev dohodka izvoznih podjetij.
- Dopustitev pospešene amortizacije izvoznikom.
- Monopolne pravice so podeljene prvemu podjetju v vzpodbujevanemu sektorju, ki doseže določen izvoz. Da bi izkoristili masovno produkcijo in omogočili učinkovito velikost podjetja, že na začetku spodbujajo podjetja, da gradijo velike obrate.
- Obrestna mera za izvoznike je subvencionirana.
- Prednosten pristop do kreditov za izvoznike, ki vključuje avtomatičen pristop do bančnih posojil za obratna sredstva, ki so potrebna za izvozne aktivnosti. Srednjeročna in dolgoročna investicijska posojila so racionirana in so pogosto na voljo le podjetjem, ki dosegajo izvozne cilje vlade in sledijo drugim vladnim zahtevam.
- Manjši prispevki izvoznih podjetij za javne izdatke.
- Sistem izvoznih kreditnih zavarovanj in garancij ter davčne spodbude za trženjske aktivnosti na tujih trgih in izvozna posojila, ki jih daje Korejska izvozno-uvozna banka.
- Državna podjetja so ustanovljena z namenom, da vodijo proces nastajanja novih industrij.
- Izvozno prodajo pospešujeta tudi Korejsko trgovinsko združenje in Korejska korporacija za pospeševanje trgovine, ki ju podpira država in sta ustanovljeni z namenom, da pospešujeta izvoz iz Koreje v imenu korejskih podjetij.
- Združevanje sektorskih naporov, da bi izboljšali povprečno tehnološko raven z uporabo novih tehnologij.
- Vladno usklajevanje dogovorov o tehnoloških licencah s tujci. Z uporabo nacionalne pogajalske moči skušajo zagotoviti najboljše možne pogoje privatnemu sektorju.
- Kvantitativne izvozne cilje postavljajo od zgodnjih 60-ih let podjetja sama, čeprav jih lahko vlada tudi preoblikuje.

Najbolj presenetljiv se zdi zadnji vladni ukrep. Zaradi očitne podobnosti z neuspehim sistemom centralnega planiranja v bivših socialističnih državah je postavljanje kvantitativnih ciljev v razvojnem planiranju postalo posebej neprijetno. V NID državah vzhodne Azije pa se je takšen ukrep izkazal za uspešnega predvsem zato, ker so si omenjene države kot poseben cilj zastavile izvoz visoko tehnoloških produktov. Na podlagi takšnega planiranja so avtomatično poudarjeni cilji, ki prinašajo velike razvojne koristi.

Aktivna industrijska politika japonskega tipa spodbuja Korejo k usmeritvi v visoko tehnološka področja. Izdatki za raziskovanje in razvoj naj bi po planu dosegli izrednih 5% BDP-ja do leta 2000. Ministrstvo za trgovino in industrijo v zadnjem času vzpodbuja predvsem produkcijo strojnih orodij, ki jih nadzorujejo računalniki, bioinženiring, mikroelektroniko, sodobno kemijsko produkcijo, optiko in letalsko industrijo. Inštituti, ki jih ustanovlja vlada in se osredotočajo na aplikativne raziskave za industrijo, npr. korejski raziskovalni inštitut za elektroniko in telekomunikacije, Korejski raziskovalni inštitut za

biogenetiko in Korejski inštitut za razvoj prevoznih sredstev, igrajo pri tem pomembno vlogo (Jaklič, 1994, str. 71).

Korejski razvoj ima v primerjavi z gospodarstvi drugih treh azijskih NID nekaj posebnosti. Industrijska organizacija v Južni Koreji se razlikuje od ostalih tigrov. S skrbno usmerjenim kreditiranjem in dajanjem ustreznih spodbud, je država podpirala razvoj majhnega števila velikih poslovnih sistemov, tako imenovanih *chaebol*. Ti prevladujejo v tekstilni industriji, ladjedelništvu, jeklarstvu, avtomobilski industriji in avdio-video tehniki (Ogle, 1990, str. 117). Pri nas so najbolj poznani Hyundai, Lucky-Goldstar, Samsung in Daewoo.

5.2 Tajvan

Za Tajvan je značilna znatno manjša državna intervencija z instrumenti makroekonomske politike v primerjavi z Južno Korejo. Neposredna prisotnost države je bila večja v proizvodnji in investicijah.

Pri oblikovanju kapitala je bil na Tajvanu izredno pomemben državni sektor. Vlada je v 50. letih vpeljala za tisti čas edinstveno politiko obrestnih mer. Dovolila je tržno uravnavanje obrestnih mer, kar je povzročilo njihovo hitro naraščanje. Tajvan je tako postal raj za investiranje in ob enem država z eno najvišjih varčevalnih stopenj na svetu. V obdobju 1961-69 je stopnja varčevanja zrasla iz -3,9% na 16,4% (Chowdhury, 1993, str. 11).

Čeprav je delež države v bruto domačih investicijah padel z visokih 62% v letu 1958, je leta 1980 še vedno znašal 50%. Lahko rečemo, da tuje neposredne investicije za razvoj Tajvana niso bile preveč pomembne. V obdobju 1973-80 tujim podjetjem pripisujejo 20% celotnega izvoza v sektorju elektronike, a le za 10% celotnih investicij v produkcijo. Zaradi visoke domače nagnjenosti k varčevanju je razvoj Tajvana v zelo majhni meri odvisen od tujih kreditov (Jaklič, 1994, str. 72).

Posledica takšnega razvoja je nastanek velikega števila majhnih in srednje velikih podjetij z razmeroma malo zaposlenimi delavci. Kar 98% tajvanskih podjetij je tradicionalnih družinskih podjetij z manj kot 20 delavci (Žitnik, 1991, str. 31). V tem se tajvanska industrijska organizacija bistveno razlikuje od korejske. Industrijski sektor v Južni Koreji je organiziran v obliki majhnega števila velikih poslovnih skupin, na Tajvanu pa vlada namerno pospešuje oblikovanje grozdov malih in srednje velikih podjetij, ki producirajo in izvažajo velik delež tajvanske produkcije. Ob takšni organizaciji in ob hkratnem spodbujanju izvoza so spodbude namenjene tudi oblikovanju industrijskih mrež malih podjetij. Govorimo o tako imenovani satelitski strukturi gospodarstva, kar pomeni, da so posamezna podjetja povezana v razvejan proizvodni sistem, za katerega izdelujejo posamezne dele, in ki omogoča, da so obstoječi proizvodni mehanizmi kljub velikosti sposobni za hitro razraščanje delitev in združevanje z drugimi sistemi (Trček, 1995, str. 22). Tajvanska vlada je ustanovila tudi raziskovalne inštitute, kot je Industrijski tehnološki raziskovalni inštitut, da bi pomagali malim podjetjem pri njihovem tehnološkem razvoju (Jaklič, 1994, str. 73).

Tako kot Južna Koreja je tudi Tajvan vzpostavil sistem aktivne industrijske politike. Tajvanska vlada daje dovoljenje izvoznikom, nadzoruje tuje neposredne investicije tako v Tajvan kot iz Tajvana, ustanavlja izvozne kartele, zagotavlja fiskalne spodbude in poceni kredite za investicije v prednostne sektorje in za vzpodbujanje izvoza ter daje podporo izvoznemu trženju. Tajvan v glavnem uporablja enako vrsto intervencijske politike kot Južna Koreja. Vlada vzpodbuja tako izvoz kot produkcijo za nadomeščanje uvoza. Tajvanska podjetja ne morejo prosto uvažati, tudi če producirajo neposredno za izvoz. Liberalizacija trgovine poteka že od 60-ih let, a nikoli ni bila nevtralna. Nasploh teži k izboljšanju produkcije v tehnološkem pogledu. Splošna zaščita, ocenjena s povprečnimi carinami in drugimi agregatnimi instrumenti, se je zmanjšala, vendar kvantitativna in kvalitativna intervencija ostaja odločilnega pomena v določenih sektorjih. Ker ima država vpliv na količino blaga, ki prehaja nacionalne meje, lahko cenovno disciplinira domače zaščitene producente, ki bi postavili nerealno visoke cene. Državna intervencija na Tajvanu je zelo selektivna med podjetji in sektorji ter temelji na kriteriju mednarodne konkurenčnosti. Intervencije so naravnane tako, da gospodarstvo z ustreznimi načrtovanim in selektivnim uvozom izpostavlja pritiskom za povečanje učinkovitosti in jim hkrati pomagajo pri prilagajanju tem pritiskom, da bi jim postopoma omogočile mednarodno konkurenčnost in mednarodni prodor (Jaklič, 1994, str. 71-72).

Zanimiv primer državne podpore izvozu v Tajvanu predstavlja Kitajski svet za razvoj zunanje trgovine (KSRZT), ki je uradno le neke vrste trgovski zastopnik, vendar v praksi pomeni veliko več. Delovanje urada KSRZT v New Yorku obsega tržne raziskave, ki temeljijo na aktivnem iskanju produktov, ki bi jih lahko prodajali v ZDA. Iskanje se prične z analizo ameriškega uvoza in se nadaljuje s študijo cen in kvalitete konkurenčnih uvoženih in ameriških proizvodov. Ko urad najde primeren proizvod za ameriški trg, prosi tajvanska podjetja, da pošljejo vzorce proizvodov in cenike. Z njimi gredo predstavniki urada do ameriških uvoznikov in trgovcev na debelo ter poskušajo z njimi skleniti kupčijo. Če kupci za proizvod niso zainteresirani, urad poskuša najti vzroke in na podlagi teh informacij dajo predloge producentom za izboljšanje produkta.

Vloga države je skozi razvoj Tajvana sicer upadla, vendar je še vedno ključna v težki industriji, energetiki ter v razvijanju prioritarnih sektorjev - kot je ustanovitev Hsinchu znanstvenega parka. Vlada ima še vedno močan nadzor nad finančnim sektorjem ter nekaterimi cenami, predvsem cenami energije.

5.3 Hong Kong

Hong Kong lahko uvrstimo med države, kjer je vladna intervencija minimalna po vseh svetovnih standardih. Vlada sicer zasleduje pomemben cilj gospodarske rasti, vendar se izogiba direktnim ukrepom. Njena naloga je, da zagotovi ustrezno okolje za razvoj, podrobnosti pa prepušča trgu.

Vlada Hong Konga ne uporablja politike podpore, zaščite in vpletanja v poslovne odločitve podjetij v slogu Južne Koreje ali Tajvana. V Hong Kongu ni nobenih omejitev uvoza ter izvoza. Pomen davčnih olajšav je majhen, saj so davki nizki. Država močno posega na trg zemlje, stanovanj in hrane. Prav tako ima v lasti vso zemljo, ki jo daje v najem. Prihodki od teh najemnin znašajo približno eno tretjino celotnih državnih prihodkov. Država zagotavlja subvencionirana stanovanja in nadzoruje najemnine velike večine drugih stanovanj. Vlada preskrbuje hrano po cenah, ki so znatno nižje od svetovnih. Veliko vlaga tudi v izobraževanje in zdravstvo. Z uporabo takšnih netržnih metod vlada znižuje življenjske stroške in omogoča, da so plače nižje, kot bi bile sicer, kar povečuje izvozno konkurenčnost (Jaklič, 1994, str. 73).

Industrijska diverzifikacija Hong Konga v smeri produkcije, ki omogoča višje plače, je bila v vseh pogledih počasnejša kot pri drugih azijskih tigrih. Glavni razlog za to je bila manj napredna in sofisticirana tehnološka osnova in pomanjkanje vrste povezujočih in podpirajočih dejavnosti. Vladna neintervencionistična politika je bila nedvomno najboljša za 1. fazo izvozno zasnovane industrializacije, vendar so se pri prehodu gospodarstva na visoko tehnološko, kapitalno intenzivno industrijo z visokim deležem dodane vrednosti, pojavile želje po bolj aktivni vlogi države.

V poznih 80-ih letih je v okviru bolj pozitivne vladne politike porasel obseg posrednih institucionalnih in infrastrukturnih posegov v industrijo. Vlada še vedno ni zagotovila podpore ali zaščite katerikoli industrijski panogi, je pa razvila takšno infrastrukturo, ki v veliki meri olajšuje razvoj poslovnih aktivnosti. Oblikovala je vrsto vladnih in privladnih institucij (npr. Hongkongški center za produktivnost), ki nudijo ustrezne tehnične storitve. Tako je razvila osnovo za nadaljnji razvoj industrije. Ponudila je ceneno industrijsko zemljo ter ustanovila še tretjo Univerzo za znanost in tehnologijo (Trček, 1995, str. 29).

Od leta 1983 Hong Kong ne tiska več svojega denarja. Hongkongški dolar je vezan na ameriškega in ga je v obtoku le toliko, kolikor ameriških dolarjev pride v državne rezerve. Država nima centralne banke, njeno funkcijo opravljajo različni vladni uradi in izbrane poslovne banke. Finančni sektor v državi je organiziran kot zelo centraliziran kartel in izvaja strateške funkcije, ki so običajno v pristojnosti države. Obenem kartel opravlja funkcijo industrijske politike tako, da kreditira perspektivne sektorje v gospodarstvu.

Hongkongška vlada tudi v 90-ih letih ohranja pozitiven odnos do tujega kapitala in ne diskriminira med domačimi in tujimi podjetniki. Po zlomu nekaj bank in zaprtju borze vrednostnih papirjev leta 1987, je vlada uspela ponovno vzpostaviti finančno stabilnost. Poleg zanimanja finančnih institucij z Japonske, iz Evrope in ZDA po odprtju podružnic v Hongkongu so pred kratkim tu začele delovati tudi finančne institucije s Tajvana in Južne Koreje (Trček, 1995, str. 29).

5.4 Singapur

Singapur je država, za katero je značilna zanimiva mešanica odprtega tržnega gospodarstva, dokaj avtoritarnega političnega režima in velikega državnega intervencionizma v gospodarstvu.

Ena najpomembnejših značilnosti singapurskega gospodarstva je njegova odprtost. Politika svobodne mednarodne trgovine je bila stalna, z izjemo kratkega obdobja v zgodnjih 60-ih letih. Po nekaj letih je ostalo le nekaj carin. Producenti in potrošniki imajo skoraj popolnoma prost dostop do uvoženih produktov po tržno oblikovanih cenah. Vlada praktično ni ščitila domačih producentov pred uvozno konkurenco. Namesto tega je aktivno spodbujala izvoz produktov in storitev. V Singapurju menijo, da je politika svobodne mednarodne trgovine potreben, a ne tudi zadosten pogoj za rast zunanje trgovine majhnega odprtega gospodarstva, ki mora temeljiti na učinkovitih, produkcijsko usmerjenih podjetjih, za katera je pomembno oblikovanje ugodnega okolja za investicije. To zahteva spodbude in pravilne odločitve v okviru monetarne politike, deviznega tečaja, finančnega sistema, fiskalne politike, infrastrukturne, industrijske in trgovinske politike, politike varčevanja in plač (Jaklič, 1999, str. 82).

Naslednja navidezno kontradiktorna značilnost singapurskega gospodarstva je velik državni intervencionizem znotraj odprtega konkurenčnega gospodarstva. Državni izdatki kot odstotek BDP-ja so leta 1988 znašali okoli 28%, kar je močno presegalo korejskih 18% in 19% povprečje azijskih držav v razvoju. Poleg precejšnjega makroekonomskega državnega vpliva prek monetarne in fiskalne politike ter politike deviznega tečaja država znatno in selektivno posega tudi na različne trge produkcijskih faktorjev. Država obvladuje trg stanovanj z visokim lastninskim deležem zemlje in z zagotavljanjem javnih stanovanj štirim petinam prebivalstva. Vpliva tudi na razvijanje trga kapitala prek prispevka Osrednjega sklada za varčevanje, ki vplivajo na raven domačih prihrankov. Država ima v lasti, nadzira oz. ima investicijski delež v približno 450 podjetjih, ki proizvajajo različne produkte in storitve. Vloga države se spreminja kot del nove gospodarske strategije, s katero želi država predati vlogo gonilne sile gospodarskega razvoja privatnemu sektorju, ki naj bi rasel z postopno privatizacijo državnega sektorja.

V Singapurju menijo, da je oblikovanje in vzdrževanje učinkovite, stabilne in razvojno usmerjene vlade in birokracije njihova najtežja in najpomembnejša naloga. Medtem ko na področju ekonomske politike prevladuje intervencionizem in na političnem področju vladanje s trdo roko, je singapurska vlada razvojno usmerjena in skuša s svojimi posegi predvsem povečati učinkovitost gospodarstva. Tako igra ključno vlogo pri razvoju infrastrukture, vključno s pristanišči, telekomunikacijami, z energetiko, s cestami, stanovanji in splošnim planiranjem urbanega razvoja. Te investicije imajo pomembne učinke tako na področju pospeševanja mednarodne konkurenčnosti kot pri zagotavljanju osnove za posebna znanja in veščine, ki jih podjetja izkoriščajo v mednarodni konkurenčni tekmi. Vlada je koristna tudi pri

razvijanju številnih industrij, ki se v razmerah delovanja svobodnega trga verjetno ne bi pojavile (Jaklič, 1994, str 75).

6 TUJA POMOČ IN NEPOSREDNE TUJE INVESTICIJE V GOSPODARSKEM RAZVOJU AZIJSKIH NID

Zunanji viri financiranja lahko igrajo ključno vlogo pri ekonomskem razvoju neke države in pri soočanju s problemi, kot so primanjkljaj v domačem varčevanju. Poznamo različne oblike zunanjih virov, med katerimi so najpomembnejše razne oblike pomoči, dotacije, posojila ter direktne investicije iz tujine. Zunanje vire financiranja lahko razdelimo na formalne in privatne vire. Tuje denarne pomoči in dotacije so prevladujoče oblike formalnih zunanjih virov financiranja, medtem ko so direktne tuje investicije prevladujoča oblika privatnih zunanjih virov financiranja, posojila pa so lahko tako iz formalnih kot iz privatnih tujih virov financiranja.

6.1 Vloga ZDA v razvoju Južne Koreje in Tajvana

Po drugi svetovni vojni so ZDA sprožile obsežne programe pomoči v Evropi, da bi pospešili kapitalizem, ter v državah tretjega sveta, z namenom podpreti antikomunistična gibanja v teh državah. Na področju vzhodne Azije sta pomembno vlogo odigrali Južna Koreja in Tajvan, ki sta predstavljali nekakšen jez med socialističim in kapitalističnim blokom. Da bi zadržali širjenje socializma, so ZDA na območju vzhodne Azije tako vojaško kot ekonomsko podpirale antikomunistične režime. Zaradi strateškega pomena vzhodne Azije pri zadrževanju krepitve socialistične moči in ohranitve ameriške prevlade na svetu so ZDA v 50-ih in na začetku 60-ih let ekonomsko izčrpanima državama Južni Koreji in Tajvanu posredovale ogromen znesek ekonomske pomoči. Za primer kar 64% ameriške pomoči nerazvitim državam so prejele azijske države, ki so se upirale komunizmu (Južna Koreja, Tajvan in Filipini).

V obdobju med leti 1953-1960 je ekonomska pomoč ZDA predstavljala skoraj 75% celotnega uvoza Južne Koreje. Zaradi nizkih varčevalnih stopenj v tej državi je tuja pomoč pomembno prispevala k akumulaciji kapitala, potrebnega za nadaljnje investicije. Po nekaterih ekonometričnih ocenah je tuja pomoč prispevala približno 4% k južnokorejski stopnji rasti. Ameriška pomoč je prav tako povečala možnost povezav s tujim kapitalom in proizvodno tehnologijo. V obdobju med leti 1978 in 1981 je Južna Koreja prejela daleč največja posojila, katerih znesek je znašal 605 milijonov USD, kar je pomenilo dvakrat več v primerjavi z Mehiko ter kar desetkrat več v primerjavi s prejetimi posojili Brazilije (Eun Mee Kim, 1989, str. 18).

Po zmagi režima Kuo Min Tanga na Kitajskem so ZDA smatrale Tajvan za bolj pomembnega kot kdaj koli, predvsem zaradi dušitve kapitalistične moči. V ta namen so ZDA omenjenemu režimu posredovale ogromno vojaško in ekonomsko pomoč, poleg tega pa so z ameriško vladno agencijo skupaj oblikovali ekonomsko reformo, da bi prikazali premoč tržnega

gospodarstva nad komunističnim sistemom. V 50-ih in na začetku 60-ih let je ameriška ekonomska in vojaška pomoč Tajvanu znašala kar 80% tajvanskega uvoznega presežka oz. 4,1 milijarde USD, kar je močno pripomoglo k poživitvi tajvanske ekonomske rasti. Vojaška povezava z ZDA je Tajvanu omogočila lažji dostop do mednarodnih denarnih skladov, poleg tega pa je v 60-ih letih s pomočjo ZDA pritegnil številne neposredne tuje investicije, kar je prav tako pospešilo gospodarski razvoj v tej državi (Eun Mee Kim, 1998, str. 18-19).

Od leta 1946 do leta 1976 so ZDA omogočile Koreji kar 12,6 milijarde USD ter Tajvanu 5,6 milijarde USD ekonomske in vojaške pomoči. Nobena druga država na svetu, z izjemo Izraela in južnega Vietnama, ni prejela tako obsežne pomoči (Chowdhury, 1993, str. 39).

6.2 Narava in trendi neposrednih tujih investicij

V kasnejših obdobjih industrializacije azijskih tigrov, predvsem Singapurja, so postale vedno bolj pomembne neposredne tuje investicije. V 80-ih letih so tuja podjetja v Singapurju proizvedla 80% celotnega singapurskega izvoza, v Južni Koreji 25%, na Tajvanu 15% in v Hong Kongu 20% (Kong-Yam Tan, 1997, str. 547). Neposredne tuje investicije državi v razvoju ne prinašajo le svežega kapitala in deviz temveč tudi managerske sposobnosti, strokovno osebje, tehnološko znanje ter produktne in proizvodne inovacije.

Vendar zunanji viri niso brezplačni. V primeru posojil lahko pride do problema servisiranja dolga. Dolžniška kriza v 80-ih letih je očiten primer nevarnosti izposojanja na mednarodnem trgu kapitala. Po drugi strani lahko neposredne tuje investicije neugodno vplivajo na industrijsko strukturo s povečevanjem stopnje koncentracije *concentration ratio* ter tržne moči. Povzročijo lahko izrinjanje oz. zmanjševanje domače podjetniške moči z absorpiranjem domačih talentov in sposobnih ter izobraženih kadrov. Poleg tega lahko neposredne tuje investicije neugodno vplivajo na porazdelitev dohodka s povečevanjem razlik v plačah med *blue* in *white collar* zaposlenimi ter med zaposlenimi v domačih in tujih podjetjih. Glavna naloga države, ki prejema neposredne tuje investicije je, da izoblikuje tako politiko, ki bo vzpodbudila večji pritok tujih sredstev in hkrati zagotovila maksimalen prispevek teh sredstev k doseganju ekonomskih in razvojnih ciljev države.

Vzhodnoazijske države so lep primer uspešne izvedbe politik, povezanih s pritoki tujega kapitala in predvsem z neposrednimi tujimi investicijami. Tako tuja posojila kot neposredne tuje investicije so bili sestavni del industrijske in trgovinske politike v vzhodnoazijskih NID. V začetnem obdobju industrializacije azijskih tigrov je bil namen teh zunanjih sredstev dvojen: prvič, dopolnitev oz. podpora domačemu varčevanju in sprostitev devizne omejenosti z namenom pospešiti industrializacijo in drugič, omogočiti dostop do tujih trgov in s tem integrirati domače gospodarstvo s svetovnim.

Z uspehom vzhodnoazijskih NID pri mobiliziranju domačega varčevanja in z izvozno usmerjenostjo se je v poznih 60-ih letih in na začetku 70-ih let pomembnost omenjenih funkcij tujega kapitala občutno zmanjšala. Vendar je tuj kapital še vedno igral pomembno

vlogo pri nadaljnem razvoju teh držav. Najpomembnejši prispevek tujega kapitala, predvsem neposrednih tujih investicij v kasnejših obdobjih razvoja, je bil v povečanju tehnoloških sposobnosti domače države. Bolj kot obseg pritoka tujega kapitala preko neposrednih tujih investicij je bil za nadaljnji razvoj azijskih tigrov pomemben prenos tehnologije in managerskih sposobnosti v te države.

Relativna pomembnost neposrednih tujih investicij v vzhodnoazijske NID je razvidna iz deleža teh investicij v BDP-ju obravnavanih držav. V obdobju med leti 1985-88 je obseg neposrednih tujih investicij kot delež BDP-ja znašal 2% v Južni Koreji, 8% na Tajvanu, 20-26% v Hong Kongu ter 54% v Singapurju.

Glavne značilnosti zunanjega financiranja azijskih tigrov so prikazane v tabeli 7, iz katere je razviden stalen upad pritoka tujega kapitala iz formalnih virov in obenem porast tujega financiranja iz privatnih virov. Iz tabele je prav tako razvidno, da v večini obravnavanih držav večji del privatnih tokov sredstev zavzemajo neposredne tuje investicije. Vendar iz tabele lahko vidimo očitne razlike v financiranju med obravnavanimi državami. Prvič, od poznih 70-ih let naprej je zunanje financiranje iz formalnih virov postalo skoraj nepomembno v Singapurju in Hong Kongu, medtem ko je v Južni Koreji v 80-ih letih tovrstno financiranje zavzemalo več kot 50% zunanjega financiranja. Drugič, Singapur in Korejo lahko obravnavamo kot dva nasprotna ekstrema z ozirom na neposredne tuje investicije. Neto privatne investicije so prevladujoča oblika neto privatnih tokov kapitala v Singapurju in Hong Kongu, medtem ko v Južni Koreji in na Tajvanu predstavljajo le manjši delež teh tokov. V obdobju med leti 1965-84 so neposredne tuje investicije v Singapurju v povprečju znašale 10% bruto kapitala, medtem ko so skozi enako obdobje te investicije v Koreji znašale manj kot 2%.

Glavni razlog za omenjene razlike v neposrednih tujih investicijah med obravnavanimi državami mnogi iščejo v individualnih politikah posameznih držav vzhodne Azije v odnosu do tujega kapitala. Tako je za Korejo do začetka 80-ih let značilna izredno previdna politika nasproti neposrednim investicijam iz tujine. Dokaz za nezaupljivo vedenje korejske politike do tujih investicij je dejstvo, da med leti 1945 in 1965 ni bilo zaznati skorajda nikakršnih pritokov lastniškega kapitala iz tujine. Na drugi strani pa je bil Sinapur veliko bolj dovzeten do tujega lastniškega kapitala. V nasprotju s Južno Korejo so oblikovalci ekonomske politike v Singapurju tuje investicije videli kot vzajemno korist tako za Singapur kot za državo investitorke. Država je vpeljala številne spodbude za tuje investitorje z namenom ohranjanja ugodnega okolja za tuje investicije. Hong Kong je prav tako kot Singapur zasledoval podobno nediskriminatorno politiko do tujih investicij, vendar ni imel nobenih sistemov spodbud za pritegnitev tujih investicij. Neposredne tuje investicije na Tajvanu so bile predmet številnih okoliščin, zanj je bila značilna politika, katere namen je bil povečanje tujih investicij predvsem v sektorje, ki so proizvajali za izvoz. Več kot 80% kapitala v tajvanskem izvoznem sektorju je iz naslova neposrednih tujih investicij.

Tabela 7: Prikaz celotnih neto zunanjih tokov sredstev po posameznih državah azijskih tigrov ter razdelitev le-teh na delež formalnih in privatnih virov

Država in oblika vira/Leto	1969-71	1972-76	1977-80	1981-83
Hong Kong	229,1	213,2	597,2	1412
Formalni viri	30,8	27	2	2,6
Privatni Viri	69,2	73	98	97,4
Neposredne tuje investicije	11,2	54	46,1	57,2
Južna Koreja	547,2	846,3	1328,5	1553,8
Formalni viri	73,2	66,1	56,5	65
Privatni viri	26,8	33,9	43,5	35
Neposredne tuje investicije	3,1	12,8	0,1	12
Singapur	81,3	165,5	444,7	1106,4
Formalni viri	55,3	34,4	14	1,6
Privatni viri	44,7	65,6	86	98,4
Neposredne tuje investicije	19,4	42,8	65,1	53
Tajvan	186,2	255,1	234,9	565,6
Formalni viri	47	41,6	74,5	29,5
Privatni viri	53	58,4	25,5	70,5
Neposredne tuje investicije	10,1	8,3	29,3	15,7

Vir: Chowdhury, 1993, str. 109.

Opomba: podatki za celotne neto zunanje tokove sredstev so v milijonih USD

Tabela 8 prikazuje porazdelitev tujih investicij po sektorjih v treh vzhodnoazijskih NID. Največji delež neposrednih tujih investicij je skoncentriran v industrijskem sektorju, kar je dokaj presenetljivo glede na to, da so te države dajale največji poudarek prav temu sektorju. Za proizvodnim sektorjem je največ tujih investicij pritegnil sektor storitev, katerih delež v celotnih neposrednih tujih investicijah je v opazovanih letih še naraščal. Kljub nerazpoložljivim podatkom za Hong Kong pa lahko pri njem pričakujemo podobno razporeditev tujih investicij po sektorjih, predvsem zaradi omejenih investicijskih možnosti v kmetijskem in rudarskem sektorju ter zaradi prevlade proizvodnega in storitvenega sektorja. Nekoliko večji delež neposrednih tujih investicij v singapurskem storitvenem sektorju lahko povežemo z njegovim statusom glavnega finančnega in trgovinskega centra vzhodne Azije. Na drugi strani nekoliko nižji delež neposrednih tujih investicij v storitvenem sektorju tako v Južni Koreji kot na Tajvanu odraža dejstvo, da so bile te investicije predmet državne regulacije.

Tabela 8: Sektorska porazdelitev neposrednih tujih investicij (v %)

Sektor/Leto	Koreja	Singapur	Tajvan
Kmetijstvo			
1967-71	1,3	0,2	0,2
1972-76	0,9	0,1	0,6
1977-82	1	0,5	0,2
Rudarstvo			
1967-71	0	0,3	0
1972-76	0,3	0,1	0
1977-82	0,2	0,5	0
Industrija			
1967-71	82,5	44,6	77,7
1972-76	75,4	52,9	82
1977-82	66,3	48,9	72
Storitve			
1967-71	16,2	30,2	22,1
1972-76	23,5	28,1	17,5
1977-82	32,5	32,6	27,8

Vir: Chowdhury, 1993, str. 110.

Glede na to, da je industrijski sektor v obravnavanih državah pritegnil največ pozornosti tujih investorjev, je vredno pogledati porazdelitev neposrednih tujih investicij znotraj tega sektorja. Tako tabela 9 prikazuje nekaj zanimivih značilnosti te porazdelitve. Prvič, kljub prevladi prehranske industrije v začetnih obdobjih industrializacije so bile neposredne investicije v to vejo proizvodne industrije izredno majhne. Drugič, do sredine 70-ih let so bile dokaj pomembne in obsežne investicije v tekstilno in obutveno industrijo. To nakazuje na pomembno vlogo neposrednih tujih investicij v začetnem obdobju izvozno usmerjene in delovno intenzivne industrializacije. Tretjič, neposredne tuje investicije so tesno sledile preoblikovanju proizvodne strukture vzhodnoazijskih NID. Bolj napredne industrije, kot so elektro, strojna, kemična industrija ter transport, so postajale vedno bolj zanimive za tuje investitorje, medtem ko so neposredne tuje investicije v prehransko, tekstilno ter obutveno industrijo pričele upadati.

Tabela 9: Porazdelitev neposrednih tujih investicij znotraj industrijskega sektorja (v %)

Industrija	Hong Kong			Južna Koreja		
	1967-1971	1972-1976	1977-1982	1967-1971	1972-1976	1977-1982
Prehrabena	0,7	5,9	5,5	1,8	0,4	7,8
Tekstilna, obutvena	21,2	8,9	10,9	6,8	13,5	1,1
Kemična	1,5	20,5	4,1	19,4	34,3	31,4
Lesna in papirna	3	3,3	2,2	0	0,1	0,2
Kovinska	5	5,5	3,5	15	7	4,7
Avtomobilska, strojna, elektronska	37	34,9	45,3	26,2	32,6	40,5
Ostalo	31,6	21	28,5	3,6	1,9	0

Industrija	Singapur			Tajvan		
	1967-1971	1972-1976	1977-1982	1967-1971	1972-1976	1977-1982
Prehrabena	4	3,5	3,9	0,1	1,7	3,9
Tekstilna, obutvena	14,8	5	1,4	6,4	7,7	3,5
Kemična	7,9	4,4	6,5	14	16,8	20,6
Lesna in papirna	10,7	4,5	3,6	0,4	1,3	0,3
Kovinska	5	18,3	12,9	30,2	22,7	9,9
Avtomobilska, strojna, elektronska	16,6	19,9	27,5	45,6	38,8	39
Ostalo	4,3	6,1	2,7	0	0	0

Vir: Chowdhury, 1993, str.111.

Tabela 10 prikazuje vrste neposrednih tujih investicij, ki so značilne za Hong Kong, Južno Korejo in Singapur. Za Hong Kong je značilno približno enako razmerje med neposrednimi tujimi investicijami v podjetja, ki so v celoti v rokah tujih investitorjev ter v združena podjetja (joint-venture), kjer je del podjetja v tuji lasti, del pa v domači. Za Singapur je značilen nekoliko večji delež tujih investicij v združena podjetja, medtem ko Južna Koreja zopet kaže bolj nacionalistična nagnjenja tako, da je pri njej večina tujih neposrednih investicij usmerjena predvsem v podjetja z obojestranskim lastništvom. Investicije tujcev v podjetja, kjer bi bili lastniki v celoti tujci, predstavljajo v Južni Koreji le majhen delež celotnih neposrednih investicij iz tujine.

Tabela 10: Število podjetij v celotni in delni lasti tujcev v treh azijskih državah

Oblika lastništva/Država	Hong Kong 1984	Singapur 1981	Južna Koreja 1981
100% tuje lastništvo	232	2967	122
Delno tuje lastništvo	214	4098	713
SKUPAJ	446	7065	835

Vir: Chowdhury, 1993, str. 112.

Glede neposrednih tujih investicij v vzhodnoazijske NID lahko omenimo še nekaj zanimivih značilnosti. Več kot 50% celotnih tujih neposrednih investicij v države azijskih tigrov prihaja iz ZDA in z Japonske. Investicije iz ZDA so večinoma osredotočene v finančni in bančni sektor, za razliko od Japonske, ki svoje investicije usmerja predvsem v proizvodni sektor. Vendar delež japonskih neposrednih investicij v bančni in finančni sektor narašča. Čeprav so bile začetne Japonske investicije za razliko od ameriških usmerjene predvsem v delovno intenzivne dejavnosti, se v zadnjih desetletjih tudi te usmerjajo bolj v tehnološko in kapitalno intenzivne industrije.

7 IMPLIKACIJE ZA SLOVENSKO RAZVOJNO STRATEGIJO

Vprašanje vizije in strategije razvoja je osrednje vprašanje 90-ih 120. stoletja. Uspešnost razvojnih naporov neke države je odvisna predvsem od izbire primerne strategije razvoja in učinkovitosti njenega izvajanja. Poglavitni značilnosti, po katerih se ločijo uspešne države od neuspešnih, sta ciljna usmerjenost in dolgoročno načrtovanje prihodnosti. Poleg tega vse uspešne sodobne države na tak ali drugačen način strateško usmerjajo svoje gospodarstvo.

Slovenci smo se od nekdaj šteli za bolj razvite od vrste vzhodnoevropskih držav in še bolj od nekdanjih jugoslovanskih republik, vendar to ne pomeni, da smo že dosegli življenjski standard razvitih držav. Še mnogo bomo morali storiti, predvsem pa potrebujemo primerno strategijo in vizijo gospodarskega razvoja kot splošno vodilo za vsakodnevno odločanje in delovanje podjetij. Slovenija se danes nahaja v specifičnem položaju, ki v mnogočem omejuje in usmerja njen razvoj. Je nekdanja socialistična država in se podobno kot druge srednje in vzhodnoevropske države nahaja v procesu transformacije iz socialističnega v tržno gospodarstvo.

7.1 Skok na tretjo razvojno stopnico

Uspešen gospodarski razvoj neke države je proces zaporednega in koevolutivnega napredovanja, v katerem so podjetja in njihovo podporno okolje sposobna vstopati v vse bolj sofisticirane oblike mednarodne konkurenčnosti. Znani ameriški ekonomist Michael Porter razdeli države glede na tri stopnje razvitosti. Gospodarska rast na najnižji stopnji razvoja nekega gospodarstva je dosežena primarno z mobilizacijo primarnih faktorjev proizvodnje, kot so zemlja, surovine in neizobražena delovna sila. Osnovna naloga vlade na tej stopnji je zagotavljanje politične in makroekonomske stabilnosti ter zadostno delovanje trga, kar naj bi omogočilo učinkovito uporabo primarnih proizvodnih faktorjev s strani domačih in tujih podjetij. Podjetja proizvajajo relativno preproste proizvode na osnovi že dolgo časa standardiziranih tehnologij, ki so bile razvite v bolj razvitih državah. Tehnologijo pridobivajo z uvozom, z neposrednimi tujimi investicijami in s posnemanjem. Položaj v verigi vrednosti je šibak in usmerjen predvsem v delovno intenzivno proizvodnjo ter pridobivanje surovin.

Ko prehaja gospodarstvo v drugo stopnjo razvitosti, postane raven investicij najpomembnejši element razvoja. Neposredne tuje investicije v državo, skupna vlaganja in ostali pogodbeni odnosi s podjetji iz razvitih držav omogočajo, da gospodarstvo napreduje pri vključevanju v mednarodne proizvodne sisteme. Na tej stopnji razvoja se morajo vladne prioritete vse bolj usmerjati na razvoj fizične infrastrukture (pristanišča, ceste, telekomunikacije) in regulacije (carina, davki, zakoni o podjetjih). Na tej stopnji postane učinkovitost (proizvajanje z nizkimi stroški) v proizvodnji standardiziranih proizvodov in storitev dominanten vir mednarodne konkurenčnosti podjetij. Proizvodi in storitve torej postajajo vse bolj kompleksni, toda tehnologija in oblikovanje še vedno v največji meri prihajata iz tujine preko licenc, nakupov obratov na ključ, skupnih vlaganj oziroma tujih neposrednih investicij in posnemanja. Podjetja so sposobna ne samo prevzeti tujo tehnologijo, temveč jo do določene mere tudi

nadgraditi. Če so podjetja uspešna, podjetja iz takšnega gospodarstva prevzemajo vse več in vse bolj zahtevne vloge v verigi vrednosti. Kljub temu pa še vedno največkrat proizvajajo za tuja podjetja, ki so originalno razvila tehnologijo, sedaj pa nadzorujejo predvsem oblikovanje in trženje.

Čeprav se nam lahko včasih zazdi (na primer razvoj infrastrukture, nizka raven sodelovanja med lokalnimi podjetji), da smo v Sloveniji šele na začetku ali na sredini druge razvojne stopnje, pa nas visoka raven BDP na prebivalca uvršča v sam vrh držav na tej stopnji. Med države torej, ki so ravno zaradi visoke ravni BDP in s tem povezane visoke ravni plač že težko konkurenčne ostalim državam, ki se nahajajo na tej stopnji. Slovenija mora torej preiti v tretjo razvojno stopnjo, če hoče vsaj ohraniti sedanjo gospodarsko rast.

Najtežji pa je ravno prehod iz druge v tretjo razvojno stopnjo, kjer inovativnost postane najpomembnejši element konkurenčnosti. Za prehod v tretjo stopnjo oziroma v stopnjo razvitosti je v državi potreben prehod iz statusa uvoznika znanja in tehnologije v status inovatorja oziroma generatorja znanja v vsaj nekaterih sektorjih oziroma globalnih nišah. Konkurenčnost držav na tej stopnji je odvisna predvsem od sposobnosti nenehnega učenja družbe in sposobnosti komercialne izrabe najnovejših tehnologij. Ta prehod zahteva neposredno vlogo vlade pri spodbujanju inovativnosti preko javnih in privatnih investicij v raziskave in razvoj, preko ustreznega razvoja visokega šolstva, ki mora dobiti prioriteto v šolskem sistemu, preko razvoja finančnega sistema, ki mora omogočiti večjo stopnjo tveganja v sistemu (na primer, potrebni so tako državni kot privatni skladi tveganega kapitala, pogosto je smiselno tudi delovanje državne razvojne banke) in preko regulatornih mehanizmov, ki spodbujajo nastanek visokotehnoloških podjetij (na primer zmanjševanje administrativnih ovir za ustanovitev podjetja, liberalnejša stečajna zakonodaja za ta podjetja, zaščita intelektualne lastnine, spodbujanje zahtevnega povpraševanja). Veliko vlogo igrata tudi razvitost pravnega sistema in odsotnost korupcije v državi. Treba je imeti visoke standarde varstva okolja, saj najnovejše raziskave kažejo, da tiste države, ki imajo striktnejšo zakonodajo in njeno izvrševanje na področju varstva okolja, kot bi lahko pričakovali glede na njihovo razvitost, dosegajo višje stopnje rasti. Podjetja na tej inovacijski stopnji postanejo manj hierarhična, z več delegiranjem avtoritete posameznim strateškim enotam v podjetju. Tudi management z vključevanjem večjega števila ljudi v odločitve in odgovornosti postaja manj hierarhičen. Podjetja veliko investirajo v izobraževanje zaposlenih. Kupec in dobavitelj so pogosto povezani v fleksibilna omrežja, kar dodatno olajšuje inovativnost in hitre spremembe v delitvi dela med poslovnimi partnerji. Podjetja vse pogosteje doživljajo intenzivno konkurenco in sodelovanje v okviru grozdov. Podjetja mednarodno konkurirajo in pogosto dominirajo v globalnih nišah na osnovi edinstvenih strategij in znanja.

Osnovni faktorji, ki prispevajo k mednarodni konkurenčnosti in s tem k boljšemu življenjskemu standardu posameznikov, se torej razlikujejo v različnih stopnjah razvitosti. Za države na prvi stopnji razvoja je največji izziv, kako pravilno povezati delovanje primarnih faktorjev proizvodnje. Na drugi stopnji razvoja postane pomembna nesposobnost privabljanja neposrednih tujih investicij oziroma tujega znanja, ki je nujno potrebno za začetek procesa

vključevanja v mednarodno delitev poslovnih aktivnosti. V tretji stopnji je največji izziv doseganje visokih stopenj inovativnosti in komercializacija novih tehnologij (Jaklič, 2002, str. 10).

Razvojni izziv, pred katerim je Slovenija, zahteva usklajeno delovanje mnogih elementov sistema. Predvsem razvojniki v naših najboljših podjetjih, med katerimi jih kar nekaj že dominira v svetovnih nišah, priznavajo, da za preskok v niše, ki jim mednarodni trg oziroma delitev poslovnih aktivnosti priznava višje dodane vrednosti, sami nimajo zadosti potenciala in potrebujejo ustrezno podporno okolje za razvoj novih tehnologij, proizvodov in storitev. Za doseg tretje stopnje razvoja ni več dovolj počasen napredek v učinkovitosti proizvodnje in kvaliteti proizvodov in storitev. Podjetja morajo biti v vrhu inovacijskih dogajanj v posameznih svetovnih segmentih, razvijati morajo edinstveno oblikovanje proizvodov, imeti morajo prevladujoč položaj v posameznih globalnih nišah, imeti morajo decentralizirane, fleksibilne in inovativne organizacijske strukture. Podjetja potrebujejo močno oporo v univerzah in raziskovalnih inštitutih, ki morajo na posameznih področjih priti v kakovostni vrh sorodnih institucij v svetu. Pri tem se ne moremo zanašati na pomoč od zunaj. Pokazati bomo morali lastne inovacijske sposobnosti pri razvoju in komercializaciji tehnologij, proizvodov, storitev in managerskega znanja.

Slovenija mora torej postaviti razvojne prioritete, ki so v skladu z ravno njene razvitosti. Naloga je zelo težavna. Kar precej nalog sodi še v drugo stopnjo razvoja. Treba je dokončati in stalno nadgrajevati fizično infrastrukturo, predvsem pa je potrebno vzpostaviti ustrezne razmere, ki bodo spodbujale tako domače kot tuje investitorje. Posebne politike privabljanja tujih multinacionalk Slovenija ne potrebuje, saj je raven znanja, ki so jo te multinacionalke pripravljene prenesti v državo na drugi razvojni stopnji, že dosegla. Vse sile je treba usmeriti v razvoj lokalnih inovacijskih kapacitet oziroma negibljivih virov, ki bodo privabljali tako tuja kot domača podjetja, da opravljajo aktivnosti z največjo dodano vrednostjo na slovenskih tleh. To bo še dodatno spodbudilo kakovosten gospodarski razvoj in Slovenijo trajno zadržalo med razvitimi državami (Jaklič, 2002, str. 11).

Na prehodu v tretjo stopnjo razvoja je v največji meri pomembna prava aktivnost vlade. Vlada mora postaviti konkretno vizijo, da bo Slovenija v desetih letih trdno zasidrana med državami v tretji stopnji razvoja. Vizijo morajo podkrepiti s konkretnimi strateškimi cilji, opredeljenimi za obdobja največ dveh let. Za uresničevanje teh ciljev mora oblikovati konkretne projekte z merljivimi kriteriji uspešnosti projektov in z odgovornimi nosilci (ministri in sekretarji). Prosvetljeni predsednik vlade mora poskrbeti, da bodo projekti potekali usklajeno. Neuresničevanje konkretnih projektov mora pomeniti pravočasno zamenjavo odgovornih. Vlada mora konkretne cilje in projekte ustrezno posredovati in dvosmerno usklajevati z različnimi interesnimi skupinami v družbi. Preko tega bo dosegla ustrezno razvojno soglasje in *ex-post* izgradnjo ustrezne gospodarske strukture (treba je opravljati tiste dejavnosti, ki v mednarodni delitvi poslovnih aktivnosti prinašajo visoke dodane vrednosti). Ta lahko ob ustreznih učinkovitosti (proizvajanje z nizkimi stroški) podjetij in družbene infrastrukture ter

trženjski sposobnosti (sposobnost prodajanja izdelkov in storitev z visokimi maržami) edina omogoča takšen življenjski standard, kot ga Slovenci pričakujemo (Jaklič, 2002, str. 11).

7.2 Vzorednice razvoja Slovenije z azijskimi tigri

Primerjava dejavnikov gospodarskega razvoja azijskih tigrov in potencialnih dejavnikov gospodarskega razvoja Slovenije ponuja nekaj ugotovitev:

1. Slovenija je od leta 1991 neodvisna država in lahko rečemo, da je bila bolje opremljena za prihodnji gospodarski razvoj kot azijski tigri ob razpadu kolonialnega sistema. 90-ta leta je kljub podedovani uvozni zasnovi in strukturnim neskladjem v gospodarstvu začela na višji razvojni ravni.
2. Menim, da je eden glavnih dejavnikov uspešnega gospodarskega razvoja Slovenije izvozna usmerjenost, kajti domače povpraševanje je premajhno za zagotavljanje dinamične gospodarske rasti. V gospodarskem razvoju držav je splošno priznано dejstvo, da je mednarodna menjava relativno bolj pomembna za majhna kot za velika gospodarstva (Damijan, 1992, str. 4). Že sedaj smo relativno močno vključeni v mednarodno menjavo. Nekateri naši proizvodi in blagovne znamke oziroma podjetja so že mednarodno uveljavljeni, predvsem po zaslugi sposobnega, globalno usmerjenega domačega managementa.
3. Prednost azijskih NID na začetku njihovega gospodarskega razcveta je bila predvsem v ceneni delovni sili. Ne moremo reči, da ima Slovenija primerjalno prednost na tem področju, vendar jo lahko razvije, predvsem v smeri izobražene, kvalificirane, fleksibilne ter inovatorsko usmerjene delovne sile.
4. Slovenija ima prednosti tudi v prirodnih virih. Imamo dober energetski potencial in zadovoljive količine pitne vode. Imamo vrsto naravnih danosti, kot so naravne lepote, obdelovalna zemlja in zmerno podnebje, ki jih lahko izkoristimo kot primerjalne prednosti. Dve tretjini ozemlja Slovenije je poraščenega z gozdovi. V primerjavi z okoljem azijskih tigrov ter okoljem drugih evropskih držav je naše okolje še zelo neokrnjeno in takšno mora tudi ostati. Slovenija ima veliko možnosti kot turistična država, vendar ne v smislu masovnega turizma, temveč v razvoju bolj prefinjene, specifične turistične ponudbe, ki prinaša večji dohodek in hkrati ne uničuje naravnega okolja. Sem lahko prištejemo razvoj zdraviliškega turizma, turističnih kmetij ter poslovnega turizma.
5. Ena glavnih primerjalnih prednosti Slovenije je prav gotovo njen geopolitični položaj, ki temelji na pomembnosti srednjeevropskega ekonomskega prostora. Tako kot azijski tigri lahko tudi Slovenija izkoristi prednosti izjemne geografske lokacije. Na eni strani imamo dostop do morja in kontinentalne razvite Evrope, na drugi strani pa smo blizu vzhodni Evropi in Balkanu. Podobno kot azijski tigri dosegajo koristi v regionalnem sodelovanju znotraj azijsko-pacifiške regije, bi lahko Slovenija pridobila nekatere prednosti v

sodelovanju z okoliškim gospodarskim prostorom, predvsem z Evropsko unijo kot vodilno regionalno integracijo. Slovenija ima dobre možnosti, da se razvije v finančno in trgovinsko središče tega dela Evrope in kot taka izgradi most med srednjo Evropo in Balkanom.

6. Izredno pomemben dejavnik ekonomskega razvoja ter gospodarske rasti Slovenije je njena politična stabilnost, ki priteguje tuje in domače investitorje predvsem zaradi varnosti njihovih naložb. Azijske NID so politično stabilnost uspele doseči s civilno in z vojaško diktaturo. Razvili so močno vodstvo, ki je dosledno sledilo zastavljenim razvojnim ciljem. Slovenci smo izbrali demokracijo, kar je za evropsko državo 20. stoletja dolgoročno edina pravilna usmeritev. Vendar je po mojem mnenju ena bistvenih slabosti Slovenije nezrela politična elita, predvsem zaradi prevlade strankarskih interesov nad nacionalnimi. Slovenija potrebuje strokovno, strankarsko neobremenjeno vlado, ki bo lahko uresničila vizijo podjetniške države.
7. Prav tako kot v državah azijskih tigrov bo v prihodnjem gospodarskem razvoju Slovenije pomembno vlogo igrala država. Vlada mora s pomočjo strateškega usmerjanja gospodarstva pomagati pri prilagajanju domačih podjetij spreminjajočim se ekonomskim razmeram in s tem ohranjanju konkurenčnosti na najrazvitejših svetovnih trgih. Izredno pomembna je pomoč vlade, predvsem manjšim podjetjem pri pospeševanju izvoza, vendar je takšna podpora lahko le dopolnilo k pobudam in prispevkom samih podjetij. Primerni ukrepi na tem področju so posredne subvencije, kot so davčne olajšave za izvoznike, zavarovanje izvoznih kreditov, subvencije za raziskave in razvoj, za izobraževanje, infrastrukturo in podobno. S pomočjo Gospodarske zbornice ter drugih vladnih in nevladnih institucij bi morala vlada ponuditi izvoznikom storitve, kot so promocija slovenskega gospodarstva v tujini (ustvarjanje dobrega imidža in predstavitev Slovenije kot dežele velikih razvojnih možnosti), zbiranje informacij (rizičnost držav, boniteta podjetij, pogoji in oblike poslovanja v izbranih deželah, poslovne navade na teh trgih), organiziranje sejmov z mednarodno udeležbo in druge storitve.

8 SKLEP

Kaj je vzrok in kateri so ključni dejavniki za izreden gospodarski uspeh vzhodnoazijskih držav v povojnem obdobju? Kako so lahko azijski tigri z vidika industrializacije v pičlih tridesetih letih dohiteli razvite države, medtem ko je proces industrializacije v teh državah trajal od 100 do 150 let. Kako bi se lahko izkušnje azijskih tigrov pri doseganju njihovih izjemnih ekonomskih rezultatov prenesle na druge države v razvoju?

Takšna in podobna vprašanja so si zastavljali številni ekonomisti, med katerimi je prihajalo do različnih mnenj in razhajanj glede tega izrednega fenomena. Med najpogosteje omenjenimi dejavniki so se pojavljali zgodovina dežele, mednarodna menjava in izvozna usmerjenost, vloga države ter geopolitični in človeški dejavniki. Dejstvo je, da je vsak izmed omenjenih dejavnikov prispeval svoj delež h gospodarskemu uspehu azijskih tigrov.

Po drugi svetovni vojni, leta 1945 je prišlo do uvedbe splošnega carinskega in trgovinskega sporazuma (GATT), katerega glavni namen je bil oblikovati odprt in svoboden trgovinski sistem. Skupaj s sistemom trdnega deviznega tečaja, vpeljanega s sporazumom v Bretton Woodsu pod okriljem Mednarodnega denarnega sklada, je to pomenilo začetek delovanja globalnega trgovinskega in denarnega sistema. Te dve ključni poveljni ureditvi podprti s strani ZDA z njeno tehnološko, ekonomsko ter vojaško superiornostjo sta vodili do razcveta svetovne proizvodnje in trgovine ter do tesnejšega medsebojnega sodelovanja nekomunističnega svobodnega sveta. Obseg svetovne trgovine je v obdobju od leta 1953 do leta 1963 v povprečju rasel s 5,6% letno stopnjo, v obdobju med leti 1963 in 1973 pa je povprečna letna stopnja rasti svetovne trgovine znašala kar 8,5% (Kong-Yam Tan, 1997, str. 574).

Izredno povečanje svetovne proizvodnje in trgovine v povojnem obdobju je nekaterim azijskopacifiškim državam, kot so Japonska in štiri NID, znane pod vzdevkom azijski tigri (Singapur, Hong Kong, Južna Koreja, Tajvan), omogočilo ugodno in stabilno okolje za izvozno usmerjen gospodarski razvoj. Lahko bi rekli, da so imele te države srečo in so razprle svoja jadra ter zajadrle po poti industrijskega napredka in razvoja, ko je bil veter najmočnejši. Tako so vzhodnoazijske države v drugi polovici 20. stoletja postale ene najbolj dinamičnih ekonomij na svetu. Njihova povprečna letna stopnja rasti BDP-ja je v obdobju med leti 1965 in 1995 znašala od 6% do 8%, kar jih je uvrščalo med najhitreje gospodarsko rastoče svetovne države.

Proces industrializacije je bil med vzhodnoazijskimi NID državami zelo podoben. Po krajšem obdobju protekcionistične uvoznadomestne politike v 50-ih in na začetku 60-ih let so te države kmalu prešle na strategijo izvozno usmerjenega gospodarskega razvoja. V začetnem obdobju izvozne usmerjenosti v 60-ih letih je bil največji poudarek na proizvodnji tradicionalno delovno intenzivnih proizvodih, kot so tekstil, obleke, obutev, igrače ter podobni izdelki lahke industrije. Tehnologija za takšno proizvodnjo je bila standardizirana in največjo konkurenčno prednost teh držav v primerjavi z drugimi so predstavljali izredno nizki stroški delovne sile. Glavni izvozni trgi azijskih tigrov so bili v državah OECD, predvsem v ZDA. ZDA so imele velik interes privzgojiti si nekatere vzhodnoazijske NID in jih s pomočjo denarne pomoči, pritoka kapitala, prenosa tehnologije, posebnih carinskih ugodnosti ter dostopom do tujih trgov preusmeriti na pot tržnega gospodarstva. S tem so pokazali nadvlado tržne ekonomije nasproti socialističnim sistemom, ki so ga gojili v nekaterih vzhodnoazijskih državah, kot so Kitajska, Severni Vietnam ter Severna Koreja. Posledično se je izvozna proizvodnja azijskih tigrov v obdobju med leti 1965 in 1973 gibala med 20% in 50% na leto in celo v obdobju dveh naftnih šokov med leti 1973 in 1985 je izvoz rasel po 13%-21% letni stopnji.

Postopoma, s povečevanjem dohodkov in varčevanja skupaj z višjo stopnjo izobraženosti ter z boljšo infrastrukturno ureditvijo je azijskim tigrom uspelo preiti iz delovno intenzivne na bolj kapitalno in tehnološko intenzivno industrijo, kot je jeklarska, kemična, strojna,

avtomobilska, elektronska, telekomunikacijska industrija ter ladjedelništvo. V nasprotju z Japonsko je bila za azijske tigre, predvsem za Singapur, značilna velika odvisnost teh držav od tujih neposrednih investicij. V 80-ih letih so tuja podjetja v Singapurju proizvedla kar 80% celotnega singapurskega izvoza, v Južni Koreji 25%, v Hong Kongu 20% ter na Tavanu 15%. Tuje investicije so bile izredno dobrodošle, saj so veliko prispevale k razvoju izbranih prioritetnih sektorjev, prenosu tehnologije ter širjenju trga. V obravnavanih državah so koristi od tujih neposrednih investicij močno presegle stroške ter tako omogočale višje stopnje gospodarskega razvoja.

Izjemno močno vlogo je v gospodarskem razvoju azijskih tigrov igrala država. Ta gospodarstva niso bila prepuščena delovanju prostotržnega mehanizma. Na podlagi dobro razdelane razvojne strategije in z aktivnimi programi industrijske politike ter drugimi intervencijami je vlada posegala v gospodarstvo. Politični sistemi teh dežel so bili po evropskih merilih zelo nedemokratični. V Južni Koreji in na Tajvanu je bil uporabljen niz ukrepov, ki je bil mogoč le zaradi znatne avtonomnosti države nasproti različnim družbeno interesnim skupinam. K temu so pripomogle predvsem specifične zgodovinske okoliščine. V vrsti drugih držav v razvoju bi uporaba vzhodnoazijskega političnega pristopa v gospodarskem razvoju naletela na težke ali celo nepremostljive politične prepreke. Najmanjšo vladno intervencijo v gospodarstvu je doživel Hong Kong. Tako za Singapur kot za Hong Kong je značilna dolgoletna tradicija proste trgovine. V razvoju Hong Konga in Tajvana je prevladovala učinkovita tržna struktura malih in srednje velikih podjetij, medtem ko so bile za Singapur in Južno Korejo značilne predvsem velike korporacije.

Zaradi vse večje potrebe po iskanju novih razvojnih možnosti za dežele v razvoju, predvsem tiste, ki so najmanj razvite, je primer razvoja štirih azijskih NID nedvomno vzpodbuda in vzgled, iz katerega se je moč marsikaj naučiti. Vendar menim, da že samo dejstvo, da je njihov gospodarski vzpon vezan na obdobje šestdesetih let, ko je bila mednarodna menjava še v ekspanziji in je v svetovnem gospodarstvu vladal splošni optimizem, pove, da model razvoja azijskih NID ne moremo posplošiti na ostali nerazviti svet.

Za primer Slovenije menim, da je zaradi naše majhnosti naša prihodnost predvsem v izvozni zasnovi, ki mora biti usklajena z našimi primerjalnimi prednostmi, med katerimi bi izpostavil geopolitični pomen Slovenije v srednjeevropskem prostoru. Slovenija ima iz tega vidika vse možnosti, da se razvije v finančno in trgovinsko središče Evrope. Nahajamo se na prehodu v tretjo fazo gospodarskega razvoja, kjer ključni faktor postanejo inovacije, za kar so potrebna večja vlaganja v raziskave in razvoj. Naravne lepote in danosti Slovenije so izjemne, kar ji daje lepe možnosti, da še bolj razvije turistično ponudbo, kjer bi kot tržno nišo izpostavil zdraviliški turizem.

9 LITERATURA

1. Bohte Gorazd: Z dna med najbolj uspešne. *Gospodarski vestnik*, Ljubljana, 13 (1992), str. 42-44.
2. Chen K. Y. Edvard: Hong Kong's Role in Asian and Pacific Economic Development. *Asian Development Review*, Manila, 7(1989), 2, str. 26-47.
3. Chowdhury Anis, Islam Iyantul: *The Newly Industrialising Economies of East Asia*. London, Routledge: 1993. 288 str.
4. Damijan Jože: Daleč od ekonomske samozadostnosti. *Gospodarski vestnik*, Ljubljana, 1992, 38, str 4-9.
5. Gulati Umesh: *The foundations of Rapid Economic Growth: The case of the Four Tigers; American Journal of Economics and Sociology*, New York, 1992, str. 161-172.
6. Jaklič Marko: *Poslovno okolje podjetja*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 353 str.
7. Jaklič Marko: *Strateško usmerjanje gospodarstva*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1994. 181 str.
8. Jaklič Marko: *Skočiti na tretjo stopnico. Delo (Sobotna priloga)*, Ljubljana, 2002. str. 10-11.
9. Kim Eun Mee: *The Four Asian Tigers: Economic development and the global political economy*. San Diego: Academic press, 1998. 234 str.
10. Lim Linda Y.C., Pan Eng Fong: *Foreign Direct Investment and Industrialisation in Malaysia, Singapore, Taiwan and Thailand*. Development Centre of the Organisation for Economic Cooperation and Development. Paris: OECD, 1991. 196 str.
11. Ogle E. George: *South Korea: Dissent within the Economic Miracle*. London: Zed Books Ltd., 1990. 189 str.
12. Senjur Marjan: *Gospodarska rast in razvojna ekonomika*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1993. 537 str.
13. Skalič Sašo: *Temelji gospodarskega razvoja azijskih tigrov*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998. 29 str.
14. So Y. Alvin, Chiu W.K. Stephen: *East Asia and the World Economy*. Thousand Oaks: Sage Publicitation, 1995. 307 str.
15. Tan Kong-Yam: *East Asia as an Independent Engine of Growth*. Singapore: Univesity Press, 1997. str. 574-586.
16. Trček Patricija: *Razvojne strategije azijskih tigrov*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995. 58 str.

17. Trošt Ferdinand: Uvozna in izvozna zasnova v mednarodnem gospodarskem sodelovanju Jugoslavije. Izbor člankov in razprav. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča, 1990. str. 143-183
18. Wade Robert: Governing the Market. New Jersey: Princeton Press, 1990. 438 str.
19. Vilogorac Sead: Supstitucija uvoza kao strategija razvoja. Sarajevo: Veselin Masleša, 1984. 128 str.

10 VIRI

1. ROC International Income (in Chinese). Taipei: Directorate General of Budget, Accounting and Statistics, Executive Yuan, Republic of China. (URL: <http://www.taipei.org/info/epolbook/eframes.Htm>).